
קונטרס בירורי הלכות

**שדכנות * זכות עריכת החופה * עירוב תחומין
מלוקט משו"ת ופוסקי זמנינו**

תשורה

משמחת הנישואין

של הרה"ת יהודה אריה ומושקא פרוס

יום רביעי י' מנחם אב

שנת חמשת אלפים שבע מאות ושבעים ואחת

ירושלים עיה"ק

פתח דבר

אנו מודים לה' על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכנו בנישואי צאצאינו החתן התמים הרב יהודה אריה שיחי' עב"ג הכלה המהוללה מרת מושקא תחי' ביום הרביעי י' מנחם אב שנת חמשת אלפים שבע מאות ושבעים ואחת לבריאה בירושלים עיר הקודש תובב"א.

התודה והברכה מובעת לידידינו ומכירינו, על שהואילו לשמוח אתנו יחדיו, ביום שמחת לבבנו, ולברך את צאצאינו שיחיו בברכת מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות ורוחניות.

בשמחה ובטוב לבב ובתור הבעת תודה לבבית והוקרה לכל הנוטלים חלק בשמחתנו, הננו להגיש תשורה לזיכרון בענייני שכר שידוכין, הזכות לעריכת החופה ודין ערובי תחומין שליקט וכתב אבי החתן הרב חיים פרוס מכפר חב"ד.

האל הטוב הוא יתברך, יזכנו אשר משמחת חתונה זו נלך תיכף ומיד ממש לשמחה האמיתית והשלמה בבנין הבית השלישי, ובמיוחד שהחתונה מתקיימת בירושלים ובימים הסמוכים לימים אשר נאמר עליהם לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב, נזכה לביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

מוקיריהם ומכבדיהם

משפחת אזימאוו

רמות ירושלים

משפחת פרוס

כפר חב"ד

בשער

קובץ ה"תשורה" שלפנינו כולל את החלקים הבאים:

פרק א:

מכתבים של הרבי לקראת נישואי הורי החתן והורי הכלה.

מכתבים של הרבי להולדת החתן והכלה.

פרק ב:

הנוהג בשכר שדכנות בשנים עברו מלפני כמאה וחמישים שנה ועוד קודם לכן.

מקורות הלכתיים לחיוב "שכר שדכנות".

פרק ג:

הזכות לעריכת החופה.

שכר הרח"ש (רב חזן שמש/שדכן).

פרק ד:

דיני עירובי תחומין.

מפת כפר חב"ד והסביבה.

והנני בזה להודות מעומקא דליבא לרב הגאון רבי אברהם משה קצנלבוגן שליט"א הרב הפוסק האחראי על הערוב בירושלים אשר עבר יחד אתי על החומר בענין עירובין ועל המפות והעיר לי הערות רבות וחשובות, וכן לרב הגאון רבי מיכאל בלייכר אב"ד בבי"ד הרבני בחיפה, בעל מחבר ספר "זכר צבי", אשר פינה מזמנו וישב איתי על המפות והוא מביא בספרו שניתן לחשב את האלפיים אמה בשיפוע כך שנרוויח את הצלעות, שזה אחד היסודות שיואילו לנו בעניין תחום הערוב. תהא משכורתם שלמה מן השמים ויזכו לרוב נחת מכל יוצאי חלציהם מתוך בריאות ונהורא מעליא.

ומודעי בזאת כי דברים אלו נכתבו לעיון הקוראים בלבד ולא להלכה למעשה והדברים הנוגעים למעשה להלכה, יש לשאול רב מורה הוראה.

תוכן עניינים

- 3 פתח דבר _____
- 4 בשער _____
- 5 תוכן עניינים _____
- 8 פרק א' – מכתבי קודש _____
- 12 פרק ב' – דיני שדכנות _____
- 13 א. חיוב שכר שדכנות _____
- 13 ב. על מי החיוב _____
- 14 ג. גובה התשלום _____
- 14 ד. התנה שישלמו לו יותר מהנהוג _____
- 15 ה. שדכן שעשה השתדלות מיוחדת _____
- 15 ו. שדכן שעשה השידוך בנקל מאד _____
- 16 ז. שדכן קרוב _____
- 16 ח. צד אחד לא שילם _____
- 16 ט. הבחור או הכלה ביקשו מהשדכן להציע _____
- 16 י. זמן התשלום _____
- 17 יא. כאשר המנהג לשלם קודם הנישואין _____
- 18 יב. אם יש דין ודברים בין השדכן לצדדים _____
- 18 יג. נתפרדה החבילה ח"ו _____
- 18 יד. במקום שהמנהג לשלם אחרי הנישואין _____
- 18 טו. קדם ושילם ונתפרדה החבילה _____
- 19 טז. שדכן ממדינה אחרת _____
- 19 יז. החתן או הכלה גרים במקום אחר _____

- יח. שדכן אחד התחיל והאחר סיים _____ 19
- יט. המנהג בזמנים שעברו לשלם רק לגומר _____ 20
- כ. המנהג כיום לשלם לכולם _____ 20
- כא. במקרה והשני הציע אותו שם ללא ידיעה שהראשון כבר הציע _____ 20
- כב. הגדרות המתחיל והאמצעי והגומר _____ 21
- כג. שדכן שהציע שם ולא הי' לזה כל המשך ואח"כ בא שני והציע אותו שם _____ 22
- כד. ראשון הציע והשני המשיך לטפל בהצעה והביא לידי גמר _____ 22
- כה. לעסוק בשידוך בשבת _____ 23
- כו. התשלום מתחלק בין שני הצדדים _____ 23
- כז. פרק ג' - זכות לסידור הקידושין ושכרו _____ 24
- א. סידור קידושין שייך למרא דאתרא של העיר _____ 24
- ב. אין לסדר החופה גם אם נותן השכר למרא דאתרא _____ 24
- ג. היוצא מהכלל _____ 24
- ד. תקנת קדמונים שלא יסדר איש קידושין ללא רשות מרב העיר _____ 25
- ה. גדר מרא דאתרא בזמנינו _____ 25
- ו. שני הצדדים מעיר אחת והחופה נערכת שם _____ 26
- ז. שני הצדדים מעיר אחת והחופה נערכת בעיר אחרת. _____ 26
- ח. חומר הדבר בעשה חופה ללא רשות המרא דאתרא _____ 28
- ט. מנהג סידור החופה בזמנינו _____ 29
- י. מנהג השכר לרב עבור סידור הקידושין _____ 30
- יא. החתן מכספו אינו צריך לשלם _____ 30
- יב. רמזים בתשלום הרח"ש _____ 31
- פרק ד- קיצור הלכות עירוב תחומין _____ 33
- א. העיר כד' על ד' אמות _____ 36
- ב. אלפים אמה לכל צד _____ 36

-
- ג. העושה ערוב לצד אחד מפסיד הצד שכנגד 37 _____
- ד. כליו של האדם יש להם איסור תחומין 37 _____
- ה. כליו של האדם הנמצאים במקום אחר 37 _____
- ו. מדות העיר 38 _____
- ז. עיבורה של עיר 38 _____
- ח. תחום העיר 39 _____
- ט. אלפיים אמה לכל צד מהמרובע 40 _____
- י. המרחק למקום הנחת הערוב 40 _____
- יא. אפשרות לחשב האלכסון שהוא 2800 אמה 42 _____
- יב. חישוב הערוב למעשה 43 _____
- יג. חישוב הערוב לנמצאים באסף הרוכא בבין השמשות 45 _____
- יד. הנחת ערוב לתושבי כפר חב"ד ב' 51 _____
- טו. כיצד מניחים הערוב 53 _____

פרק א' – מכתבי קודש

פרוס - כץ

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

בי"ה, ז' דחנוכה תשמ"ה
ברוקלין, נ.י.

האברך הווי"ח אי"א נוי"ב וכו'
מוה' חיים שי'
וב"ג תי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם ליום
רי"ח שבט הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכת מזל טוב מזל
טוב ושתי"י בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית בישראל
בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם
מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

בברכה מזל טוב
מזל טוב

מכתב הרבי לרגל הנישואין של הורי החתן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
Hyacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

ב"ה, יד' אייר תשל"ג
ברוקלין, נ.י.

האברך הור"ה אי"א נו"נ וכו'
מוה' משה ניסן שי'
וב"ג חי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם
ליום יב' סיון הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכה מזל טוב
מזל טוב ושתי' בשעה טובה ומוצלחת ויבנו
בית בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה
והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי
תורת החסידות.

בברכה מזל טוב
מזל טוב

מכתב הרבי לרגל הנישואין של הורי הכלה

פרוס- כפר

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.

בי"ה, י' סיון תשמ"ז
ברוקלין, נ.י.

הווי"ח אי"א נוי"נ וכו'
מוה' חיים שלי

שלום וברכה!

במענה על ההודעה אשר נולד להם בן למזל טוב,

הנה יה"ר מהשי"ת שיכניסוהו לבריתו של אברהם
אבינו, וכשם שיכניסוהו לברית כן יכניסוהו לחורה
ולחופה ולמעשים טובים, ויגדלו ביחד עם זוג' תי'
מתוך הרחבה.

בברכת מזל טוב

מכתב הרבי להולדת החתן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn, N. Y. 11213
493-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ.י.
בי"ה, כה" אדר תשמ"ח
ברוקלין, נ.י.

הווי"ח אי"א נו"ב וכו'
מוה' משה ניסן שי'

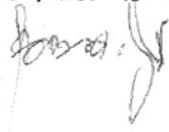
שלום וברכה

במענה על ההודעה אשר נולדה להם בת למזל טוב

הנה יה"ר מהשי"ת שיגדלה ביחד עם זוג' תי'
לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה.

-ידוע מכ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, אשר
מנהגנו הוא לאמר גם בלידת בת לתורה ולחופה
ולמעשים טובים, ע"פ מרז"ל (ברכות י"ז א) נשים
במאי זכיין באקרובי כו' באחנוי' כו' ונטרין כו'.

בברכת מזל טוב

מכתב הרבי להולדת הכלה

פרק ב' - דיני שדכנות

אמרו חז"ל (סוטה יז) "איש ואשה זכו שכניה שרויה ביניהם" ובמדרש (בראשית רבה פרשת ויצא פרשה סח) איתא רבי יהודה בר סימון פתח (תהלים סח) אלהים מושיב יחידים ביתה, מטרונה שאלה את ר' יוסי בר חלפתא אמרה לו לכמה ימים ברא הקב"ה את עולמו, אמר לה לששת ימים כדכתיב (שמות כ) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, אמרה לו מה הוא עושה מאותה שעה ועד עכשיו, אמר לה הקב"ה יושב ומזווג זיווגים בתו של פלוני לפלוני, ולפי זה דהקב"ה הוא השדכן האמיתי, הנה השכר שמשלמים לו עבור השידוך, הוא הנהגה באופן של "זכו" זכות ובהירות ואז זוכים ששכניה ביניהם שיהי' השידוך נצחי ובנין עדי עד.

ויהי רצון שיזכו בני הזוג לבנות את ביתם על יסודי התורה והמצוות, כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות ונזכה לרוות מהם ומכל יוצאי חלצינו רוב נחת חסידי מתוך כל טוב בגו"ר.

הנה מלכנים בישראל הי' המנהג לשלם לשדכן אחוז מסויים מהנדוניא שהצדדים מכניסים וכפי שמביא בערוך השולחן אבן העזר הלכות קידושין סימן נ' "ובשכר השדכנות נוטלין מסכום הגדול של הנדוניא ויש מקומות שמשלמין חמשה חלקים למאה שנים ומחצה מכל צד ויש מקומות שמשלמין ששה חלקים למאה ויש שנוהגין כשאין נהר מכסיק בין הצדדים משלמין ארבע למאה ונהרא נהרא ופשטיה", ובשו"ת פנים מאירות חלק ב סימן סג דן ע"ד אשר ביקש מכ"ת לידע בירור הדין בשדכן ששדך בן פלוני לבת פלוני ממקום פלוני למקום פלוני ואחד מן המקומות הי' תיקון ליתן מן מאה לנדן א' זהב שכר שדכנות ובאחד מן המקומות הי' תיקון ליתן שכר שדכנות מן מאה נדן א' ר"ט והשדכן תובע שכרו כפי מקום היוקר והמחותנים אינם רוצים ליתן אלא כפי המקום הזול. ובפנקס ד' ארצות הביא המנהג ששכר שדכנות מכל מאה זהובים מזומנים או תכשיטים וכסף וזהב יתנו מהסך מאיזה צד יותר גדול שני זהובים ט"ו גדולין מכל מאה ומספרים ומרגליות חובות כתבים קרקעות יתנו החצי כו'.

ואנו מוצאים שאלות מעניינות בשו"ת בעקבות נוהג זה לתת אחוז מסויים מהנדוניא וכמו השאלה כמה מגיע שכר שדכנות אם אבי הכלה לא פסק נדן רק הבטיח להזוג מספר שנים מזונות¹. או שאלה כאשר הובטח לחתן גם משרה תורנית כמו דיינות שימשיך את תפקידו של חמיו ובאמת קיבל את התפקיד כמה צריך לשלם מהסכום לשדכן².

בקובץ זה נביא להלן את עיקרי הדינים בחיוב התשלום לפי המנהג בעבר והיוצא מזה היום.

א. חיוב שכר שדכנות

החיוב לשכר שדכנות נלמד מדין סרסור המובא בחושן משפט סימן קפ"ה בדברי הרמ"א שכתב "השדכן הוי כמו סרסור". וסרסור הוא כמו מתווך שמקבל על עיסקת התיווך סכום מסויים לפי מה שקבעו ביניהם.

ב. על מי החיוב

עיקר החיוב הוא על ההורים בין הורי החתן ובין הורי הכלה, וי"א שהחיוב הוא על החתן והכלה וההורים משלמים עבורם והחילוק הוא במקרה ואין ההורים משלמים האם יש חיוב על החתן והכלה לשלם, ומכיון שנהוג עלמא שההורים

¹ שו"ת ישועות מלכו חלק חושן משפט סימן ט' וז"ל "תשובה הא ודאי שאין מחויב לשלם כפי שיווי המזונות ומשנה שלימה שנינו בפ"ק דמכות מעידין אנו וכו' אומדין אותו וה"נ אומדין כפי מה ששוה המזונות בעת נשואין שיצטרך לשלם לאחדים בכל שבוע ושבוע וזכות זה שיצטרך לשלם לאחדים בכל שבוע כמה הוא שוה אמנם א"צ לכל זה שהרי תקנות הארצות שממה שאינו מזומן אינו משלם רק החצי, והנה ידוע שבמדינה זו במקומות הללו המנהג לשלם מכל מאה זהובים שמנה פגים מצד זה וח' פגים מצד זה ואם הי' נותן צד החתן ג' מאות ר"כ וצד הכלה ג' מאות ר"כ הי' נוטלין ששה עשר פגים משלשה מאות ר"כ וזה האיש שהתחייב עצמו ששה שנים מזונות שהן שוין י"ב מאות ר"כ ולפי שאינו מזומן נחשב רק לששה מאות הרי זה החיוב מצד החתן והכלה והוי כאלו התחייב מצד החתן ג' מאות ומצד הכלה ג' מאות שהמזונות נחשבים כאלו נתן נדן משני הצדדים נמצא שא"צ לשלם רק ט"ז פגים משלש מאות ר"כ מכל מאה זהובים ח' פגים מצד החתן וח' פגים מצד הכלה סך הכל משדכנות תשעה ר"כ וששים קאפעק": נאום ישראל יהושע חופ"ק קוטנא.

² שו"ת אפרקסתא דעניא חלק ג - אבן העזר סימן רסז, אחדשת"ה באה"ר. מכתבו היקר קבלתי, ונדרשתי לאשר שאלני חו"ד בדבר שדכן שגמר שידוך לרב א' עבור בתו עם אברך א' ונתן לו נדוניא סכום אלפים וגם משמרת דיינות בקהלה אחת שהי' לאבי הכלה חזקה שם. ונגמר הדבר בכי טוב, ויש להאברך שם פרנסה טובה. ונפשו בשאלתו אם מגיע להשדכן שכר שדכנות גם מהדיינות.

משלמים לשדכן לכן אי אפשר לחייב את החתן והכלה לשלם גם במקרה וההורים מאיזה סיבה לא שלמו.³

ג. גובה התשלום

שכר עבור השידוך נהוג לשלם בכל מקום כפי מנהג המקום, ואם למשל הסכום שנוהגים לשלם כל צד הוא בין 2000 שקל ל-3000 שקל יוכל לשלם כמה שירצה בין זה לזה ולא יוכל השדכן לתבוע ולומר אני מהלוקחים יותר, אלא א"כ הדבר ידוע שפלוני לוקח מכולם השכר הגבוה דהיינו 3000 שקל.⁴

ד. התנה שישלמו לו יותר מהנהוג

1. אם התנה השדכן שישלמו לו יותר מהנהוג במקום, אם הסכום יותר בשתות מהסכום הגבוה הנהוג בעיר אין חייבים לשלם לו.⁵

³ הליכות ישראל סימן ג' ועיין שם שהביא את דברי האבנ"ז בחו"מ סימן ל"ז שכתב שהחייב הוא על החתן והכלה וכתב שחיפש במאות תשובות ובכולם הדיון הוא על ההורים, ובפתי חושן הביא שמכין שנהוג שהמחותנים משלמים החייב חל רק עליהם לכל הדעות.

4 דהמוציא מחברו עליו הראיה כן כתב בספר "וישב משה" סימן ל"ח לרב זורגר מדייני הבד"ץ בירושלים.
5 עיין פתחי תשובה סימן רס"ד שכתב עיין מה שכתבתי לעיל סעיף ד' ס"ק א' בשם תשובת חוות יאיר [סי' קנ"ד], מבואר שם דאם מה שהתנה אינו סך רב יותר משכר הראוי, נוטל כפי מה שהתנה, ע"ש. וכן מבואר בתשובת חוט המשולש ח"ד מספר התשב"ץ טור השלישי סוף סי' כ' דאם היתה תוספת קרובה למה שראוי לו, צריך לתת כפי שנדר, ע"ש, והביאו ג"כ בספר נתיבות המשפט [משה"א סק"ח], וכתב דנראה דשיעור קרוב בזה היינו שתות כו'. ומצאנו שנחלקו הפוסקים אם יכול לומר משטה היית כך ולא התכוונתי לתת לך הסכום הגבוה. ובשו"ת ראנ"ח סימן ג' הביא את שיטת המרדכי (בבא קמא פרק הגוזל ומאכיל רמז קעד) שכתב השוכר את הפועל להביא דורמסקין לחולה נותן לו שכרו משלם ככל אשר התנה לו מאחר שעשה שליחותו פירש הרב ר' חזקיה דוקא אם היה עוסק במלאכה שהפסיד לו (בו) כל כך אז נותן לו שכרו משלם אפילו יותר מכדי טרחו הרבה אבל אם לאו הכי לא יתן לו רק שכר טרחו דדמי לבורח מבית האסורין דמצי אמר ליה משטה אני כך. וטעמא דהא מסוכן וחייב להצילו וליטול שכר טרחו והכי נמי מצוה להביא רפואה לחולה אבל בשאר מלאכות [*ר"ל שאינה של מצוה] חייב לתת לו כל אשר התנה לו, ולפי זה בשדכן חייב לשלם לו כל מה שהבטיחו, וכן הוא באור זרוע (ח"ג פסקי בבא קמא סימן תנז) וכך השיב מו' הרב ר' שמחה זזה לשונו. ודאי מעשים בכל יום להרבות בשכר השדכנים וכן כל הסרסורים לפי חבית המקח והרי הוא ככל פועל ששכר טרחו עומד ונוטל ואין כאן דין אסמכתא כי קונה שכרו בפעולתו דומיא הרי את מקודשת לי על מנת שאדבר עליך לשלטון הדבר ידוע שאין קילקולו שוה פרוטה אם לא שיתפייס השלטון על ידו אע"פ שאין בידו להשיב שכר דבורו כמו עשה לי שירים ונזמים ואקדש אני לך דמילי דמזדבני בדינרי ומחמת חבית המקח מרבה שכר גדול לסרסור על דיבור, וכן כתב הבית יוסף בסימן רס"ד שבכל מקום שנהגו לשלם הרבה אינו יכול לומר משטה אני כך ולכן בשכר שדכנות צריך לשלם. אבל לאידך שיטת תוס' (בבא קמא דף קטז עמוד ב) בד"ה להביא כרוב ודורמסקין לחולה - כתבו "שכרוהו בשביל החולה יותר ממה שהיה ראוי לשכרו דהכי משמע לשון נותן

2. רצה השדכן להיות בטוח שיתחייבו לו הסכום הגבוה יש לעשות קניין סודר על ההתחייבות ואז חייב לשלם הסכום שנעשה עליו הקניין.⁶

3. התנה שישלמו סכום מסויים ושלמו ואח"כ נודע להם שזה הסכום יותר מהרגיל אינם יכולים להוציא חזרה מהצדדים.⁷

ה. שדכן שעשה השתדלות מיוחדת

אם עשה השתדלות מיוחדת יש לשלם לו את מה שהבטיחו לו גם אם זה יותר מהנהוג.⁸

ו. שדכן שעשה השידוך בנקל מאד

יש לשלם תשלום רגיל כמקובל עבור השידוך ללא התחשבות במאמץ השדכן גם אם זה נעשה בשיחת טלפון אחת וכד.⁹

לו שכרו משלם וצ"ל דמיירי כגון דליכא למימר משטה אני כך שהוא מפסיד במקום אחר כיוצא בזה, וא"כ במקום שאינו מפסיד כגון שאין זה עסקו יכול לומר לשדכן משטה אני כך. וכן כתב בפתחי תשובה וז"ל הב"ח פסק בתשובה סימן כ"ח דצריך ליתן כל מה שנדר לו, אף שיש תקנה כמה שיתן לו, אותה תקנה אינה אלא היכא דלא התנה, אבל היכא דהתנה צריך ליתן לו כל מה שנדר לו, כן פסק לדינא הלכה למעשה, ע"ש הטעם, עכ"ל. ועיין בתשובת אא"ז פנים מאירות ח"א סימן צ"ז הביא שם דברי הב"ח אלו באריכות וחלק עליו, ומסיק לדינא דאין לזוז מפסק רמ"א במקום דאיכא תקנה אף שמבטיח לו ליתן יותר אין לו אלא שכרו כפי התקנה, וז"ל הרמ"א סימן רס"ד ס"ז יש אומרים הא דאין לו אלא שכרו היינו בדבר שאין רגילות ליתן עליו הרבה, אבל בדבר שדרך ליתן הרבה כגון השבעת שדים או רפואה חייב ליתן לו כל מה שהתנה עמו (תוס' והרא"ש פרק מצות חליצה), ובשדכנות אין לו אלא שכרו אע"פ שהתנה עמו לתת לו הרבה (הרא"ש כלל קה סימן א ומרדכי פרק הגוזל בתרא בשם מוהר"ם), וכן פסק בספר הליכות ישראל סימן י"ד.

⁶ שאינו יכול לומר משטה הייתי כך, ועיין בפתחי תשובה סימן רס"ד שכתב ועיין בקצוה"ח [סק"ד] שכתב דאם נשבע או נתן תקיעת כף ליתן לו, נראה שצריך ליתן לו כל שכרו, דעיקר הטעם דאינו אלא משטה אני כך, ושבועה מסלק השטאה, ואפילו מת צריכין היורשין לשלם כיון דשכירות נקנה בדיבור כו', וכן אם הבטיח שכרו לעני נמי מחויב ליתן כל מה שפסק וכמבואר בתשובת מיימוני לספר משפטים סי' ס"ד כו', ע"ש.

⁷ הליכות ישראל סימן ט"ז.

⁸ הליכות ישראל והביא הוכחה מדברי השבות יעקב ח"ב סימן קנ"ז שדן שם אודות מי שבקש מחבירו שיעשה השתדלות כדי שהוא יהי' מוחזק במקום מסויים שבזה צריך השתדלות יתירה וחייב לשלם כל מה שסכמו וכן הביא שם מדברי הרמ"א בשו"ת סימן פ"ו בתשובה ארוכה.

⁹ כמובן ופשוט שהשדכן לפעמים עוסק הרבה בשידוך מסויים ולא יצא מזה כלום ואינו מקבל את שכרו ופעמים אחרות הדבר בא בנקל, וכלשון המרדכי סוף פרק הגוזל ומאכיל "כי כמה שדכנים יגעים לריק ומוציאים הרבה ואינם מצליחין ומפסידין טורחם וציאותם" וכן כתב בנטעי גבריאל פרק ל"ז בשם שו"ת עדות ביהוסף ח"ב סימן ל"ה.

ז. שדכן קרוב

אם אחד מקרובי המשפחה הציע את השידוך אם אמר במפורש שעושה זאת ללא תמורה אינו יכול לתבוע שכר לאחר שכבר הציע, וכן אם הי' ברור לשני הצדדים שמציע כידיד¹⁰ ולא כשדכן הנוטל מעות אינו יכול לתבוע שישלמו לו, אך אם תחילת ההצעה היתה ע"מ שישלמו להם אפי' מדובר באחים או אחיות יש לשלם להם, וי"א שמי שנקרא בעל דבר אינו משמש כסרסור ולכן קרוב שרוצה לקבל כסף עבור הצעתו ראוי שיאמר זאת מתחילה¹¹.

אם לאחר שהציע מתחילה כקרוב בקשו ממנו שימשיך לתווך יכול לומר שמכאן ואילך רוצה לקבל שכר, ואז יקבל רק כגומר שני שלישי בלבד.

ח. צד אחד לא שילם

אם צד אחד לא שילם אין חיוב על צד השני לשלם את חוב השני, דכך הוא הנוהג שכל אחד משלם על חלקו¹².

ט. הבחור או הכלה ביקשו מהשדכן להציע

החיוב עליהם בעצמם לשלם לשדכן¹³.

י. זמן התשלום

מעיקר הדין יש הבדל בין שדכן שהתבקש לעשות שידוך או הבא מעצמו להציע, שהבא מעצמו כיון שהחיוב הוא מדין הנאה שגורם לך וצריך האדם לשלם על ההנאה שנהנה וזה נחשב כחוב ואין בזה חיוב של ביומו תתן שכרו, אבל שדכן שבקשוהו להציע הוי כמו פועל וחל בו הדין של ביומו תתן שכרו.

וגם אם הציע מעצמו אבל בהמשך בקשוהו שימשיך לטפל בזה מכאן ואילך דינו כפועל¹⁴.

¹⁰ עיין ברמ"א סימן רמ"ו סי"ז, וכן כתב בנתיבות סימן י"ב סק"ה שבדור עמי או אכול עמי אינו יכול אח"כ לתבוע ממון אם אומר שבתחילה הי' בדעתו לא לתבוע ממון ואח"כ רוצה לחזור בו (וצ"ע רק איך נדע שזו היתה הכוונה כאשר אינו אומר שהי' בדעתו למחול רק השני טוען הבנתי שאתה עושה זאת בחנם וצריך לעשות פשרה ביניהם).

¹¹ עיין באמרי יעקב סימן י"א ליקוטים ל'

¹² שו"ת בית יצחק אבה"ע ח"א סימן ק"ה.

¹³ פשוט הוא דהוא הבעל דין כיון שהוא פנה אל השדכן באופן ישיר.

אולם מצינו שהי' מנהגים שונים בקהילות כפי שהביא בתרומת הדשן. שיש שנהגו לשלם מיד שנעשה השידוך או לאחר התנאים ויש שנהגו לשלם רק לאחר הנישואין, והובאו הדברים להלכה למעשה ברמ"א (חו"מ סוף סימן קפ"ה) והנפקא מינה תהי' לפי חלק מהדעות במקרה וח"ו התבטל השידוך האם חייבים לשלם שכר שדכנות.

דהנה יש כאן כמה נקודות לדון בהם. א. אם החיוב הוא על ההנאה שבאו לידי גמר והשתדכו ביניהם, א"כ השדכן סיים את תפקידו וצריך לקבל את שכרו, אולם אם נאמר שעיקר ההנאה היא בכך שבאו לידי נישואין וא"כ כל זמן שלא היו נישואין עדיין ההנאה ממעשיו לא הושלמה, אך גם בזה יש לדון דאטו נימא שאם לאחר הנישואין נתפרדה החבילה האם השדכן אינו צריך לקבל שכרו והא לא שמענו וא"כ יש לומר שגם לאחר שנגמר השידוך יש לשלם לו ומה שאירע אח"כ מן השמים קאתי ואין השדכן צריך להפסיד את שכרו, ועדיין אנו צריכים לדון בסיבה לפירוק השידוך דאם נתברר שהמידע שהשדכן אמר אינו אמיתי, יש לומר שמכיון שהוברר האמת צד אחד רוצה לבטל השידוך, בזה יש לומר שהמבטל וודאי אינו צריך לשלם לשדכן דהוי כמו המטעה את חבירו. ולמעשה נראה מהפוסקים סיכום הדברים כך :

יא. כאשר המנהג לשלם קודם הנישואין

כאשר הרגילות לשלם אחרי התנאים או הווארט עוד קודם לחתונה צריך לשלם בזמן ההוא וכך הוא הנהג היום ברוב החוגים¹⁴ ולכן אין הפרש אם בקשו או להציע או שהציע מעצמו על דעת זה הלך להציע, לקבל את שכרו רק אחרי התנאים או הווארט, וכאילו שזה מה שהם סכמו ביניהם¹⁶.

¹⁴ שבזה שהציע ההצעה מתחילה מעצמו לא נעשה הדבר על כל ההמשך מדין יורד ואם יבקשוו להמשיך לטפל בהצעה יהי' לו דין פועל מכאן ולהבא.

¹⁵ כן כתבו הרבה מהאחרונים ועיין בקובץ אור ישראל שנה א' קובץ א'.

¹⁶ עיין בתרומת הדשן סימן פה שכתב אבל בסתמא אין נוהגין בגבולינו לגבות שום שכר שדכנות עד שיגמרו הנישואין, ובגליל הי' המנהג לשלם מעת שנקבע הקנס. והביאו הרמ"א בסימן קפ"ה סעיף י' במקום שאין

יב. אם יש דין ודברים בין השדכן לצדדים

יש להניח את הכסף ביד ב"ד ואז אינו עובר בבל תלין¹⁷.

יג. נתפרדה החבילה ח"ו

1. אם אח"כ נתפרדה החבילה אם הוא כבר שילם לשדכן אינו יכול להוציא ממנו חזרה את התשלום¹⁸ אלא א"כ הוברר דבר שלא הי' ידוע לפני כן בחתן או בכלה שהוא כמקח טעות שאז בוודאי שאינו חייב לשלם וגם אם שלמו צריך להחזיר התשלום¹⁹.

2. במקרים שהביטול הוא מצד ההורים שלא נתפשרו וכד' או שהתברר שיש מום במשפחה תלוי אם הוי מום שבגלוי או שבסתר ויש לדון בכל מקרה לגופו.

יד. במקום שהמנהג לשלם אחרי הנישואין

במקום שיש מנהג לשלם אחרי הנישואין או שהתנה לשלם אחרי הנישואין אז הוא הזמן של התשלום. ואם נתפרדה החבילה קודם הנישואין מכל סיבה לא יהי' חייב לשלם כמובא ברמ"א²⁰.

טו. קדם ושילם ונתפרדה החבילה

במקום שרגילין לשלם אחרי הנישואין והקדים ושילם קודם הנישואין והתבטלו השידוכין מכל סיבה, נראה שמחוייב השדכן להחזיר מה שקיבל, אולם מכיון שיש אומרים שמה שהקדים לשלם הוי כמו שויתר על זכותו. לכן תלוי מה סיבת

צריכים לשלם עד הנישואין אם חזרו בהם ונתבטל השידוך פטורים מלשלם לו אלא א"כ התנו במפורש שאם יסכימו להשתדך צריך לשלם אפילו חזרו בהם. ועיין בהליכות ישראל סימן ז' מה שכתב בזה.

¹⁷ כסף הקדשים סימן קפ"ה.

¹⁸ דגם אם נימא שעיקר התשלום על הנאת הנישואין רק מקדימים לשלם מיד לאחרי הווארט מכיון שנחלקו בזה יכול השדכן לומר קים לי כהאי דעה שחייב התשלום מעיקר הדין מיד לאחרי הווארט ומה שביטלו השידוך הוי כמו שנתגרשו אחר הנישואין.

¹⁹ כמבואר ברמב"ם בפרק ט" מהלכות מכירה הלכה ט' שכאשר בטל מקח הדרא ארעא ופירי וכאילו לא הי' מקח וכן פסק בספר משפט שלום סימן קפ"ה.

²⁰ סוף סימן קפ"ה.

הביטול, אם התברר שזה מקח טעות בכל מקרה חייב להחזיר. אולם אם זה אינו מקח טעות, אלא אחד הצדדים רוצה לחזור בו ראוי שיעשו פשרה ביניהם.²¹

טז. שדכן ממדינה אחרת

אם השדכן המציע השידוך גר במקום שמשלמים ביוקר יותר עבור שידוך ממקום שהחתן והכלה נמצאים, ראוי שלכתחילה יסכמו הצדדים כמה יקבל האם לפי מקום החתן והכלה או לפי מקומו של השדכן.²²

יז. החתן או הכלה גרים במקום אחר

אם יש הפרש במה שמקובל לתת לשדכן בין מקום החתן למקום הכלה, אם השדכן גר במקום שמשלמים בזול, לכאורה יהי' תלוי דאם פנה צד החתן או הכלה שגרים במקום היוקר אל השדכן שגר במקום הזול, ישלמו כפי הנהוג במקומם ביוקר יותר, וצד השני אם גר במקום הזול ישלם לפי מקום הזול הנהוג במקומו אבל אם השדכן שגר במקום הזול פנה אליהם ישלמו לפי המקום שגר השדכן שהוא מקום הזול, וראוי גם במקרים אלו לסכם הדברים כמה ישלמו שיש בזה דעות לכאן ולכאן.²³

יח. שדכן אחד התחיל והאחר סיים

בגמרא איתא (סוטה יג): קשו קראי אהדדי, כתיב: (שמות יג) ויקח משה את עצמות יוסף עמו, וכתיב: ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל וגו'! א"ר חמא בר' חנינא: כל העושה דבר ולא גמרו ובא אחר וגמרו, מעלה עליו הכתוב על שגמרו כאילו עשאו. ובתורה תמימה הערות שמות פרק יג הערה עא: גמר הדבר הוא קבורת העצמות, וזה לא היה יכול משה לעשות כיון שלא נכנס לארץ. ומכאן יש סמך למה שנהגו בדיני ממונות ושדכנות וסרסרות לילך בתר הגומר, ומוכח

²¹ עיין הליכות ישראל סימן י'.

²² דנחלקו בדיון זה עיין בשו"ת בצל החכמה ח"ז סימן כ"ח וכ"ט שהביא שיטת הפנים מאירות והדעות שנחלקו עליו.

²³ עיין הערה קודמת שם, ובנטעי גבריאל מה שהביא בשם הגרשז"א בפרק ל"ט הערה ז, ועיין בשבט הלוי ח"ד סימן רי"ז.

מכאן דאע"פ שאין בהמתחיל כל אשמה שלא גמר כמו הכא במשה שלא גמר מכפי שלא נכנס לארץ, בכ"ז אזלין בתר הגומר ולא אחר המתחיל²⁴.

ט. המנהג בזמנים שעברו לשלם רק לגומר

וא"כ לפי הנ"ל יש לשלם רק לגומר את השידוך, אולם מספרי השו"ת אנו רואים שהנהוג השתנה והי' זמן שלא הי' מקובל לתת לאמצעי ואח"כ התחיל הנהוג לתת גם לאמצעי, כמובא בשו"ת אבני נזר חלק חושן משפט סימן לו "הנה בשדכנים יש מתחיל וממוצע וגומר והממוצע הוא המקרב דעות המחותנים בדבר הנדוניא וכדומה". . . וע"כ לפי מה שהביא בפ"ת (אה"ע סוף סי' נ') [בשם ספר חוקי דרך] דלאמצעי אין נותנים כלום רק למתחיל ולגומר אין טענה לזה. אך בתשו' שב יעקב (סי' י"ג) מביא בזה מנהגים כי יש מקומות נוהגים כנ"ל אך יש מקומות נותנים למתחיל שלישי ולאמצעי שלישי ולגומר שלישי:

כ. המנהג כיום לשלם לכולם

1. והנה כיום המנהג לתת לכולם גם למתחיל וגם לאמצעי וגם לגומר, לכל אחד שלישי, וכאשר יש רק מתחיל וגומר המנהג לתת למתחיל 1/3 ולגומר 2/3.
2. ומנהג זה מיוסד ע"פ תקנות ועד ד' ארצות שאם הצדדים נכגשו ע"י המציע הראשון ואח"כ הסתיים השידוך בהצלחה, משלמים הכל למציע הראשון, אע"פ שהוא רק התחיל והצדדים המשיכו לבדם. אולם אם הי' צורך בעוד שדכן שיכנס כדי שיגמרו הדברים ויבואו לידי הסכמה אז הראשון מקבל שלישי והשני מקבל 2/3.

כא. במקרה והשני הציע אותו שם ללא ידיעה שהראשון כבר הציע

אולם הנה מצאנו באגרות משה²⁵ שכתב שמת' צריך לתת למתחיל, רק אם הגומר הי' זקוק למתחיל אבל אם הגומר בא להציע את ההצעה בלי לדעת שמישהו כבר הציע את זה ומהצעת הראשון לא יצא כלום אין צריך לשלם למתחיל. וכל זה אם השדכן הראשון בא מעצמו להציע אבל אם אחד מהצדדים

²⁴ ועיין באגרות משה חלק חושן משפט ח"א סימן מ"ט שדחה את הראיה משם והסביר הגמרא באופן אחר.

²⁵ אגרות משה חלק חושן משפט ח"א סימן מ"ט.

בקשו ממנו להציע חייב לשלם לו כדין פועל ויש לדון כמה צריך לשלם לו, ונראה שצריך לשלם לו שליש.

כב. הגדרות המתחיל והאמצעי והגומר

בדין זה יש חילוקים מה זה מתחיל ומה אמצעי וגומר.

ונראה שהגדרת מתחיל הוא ע"פ מה שכתב בערוך השולחן חושן משפט הלכות שלוחין סימן קפה וז"ל כשרבים הם השדכנים או הסרסורים אין בזה דינים קבועים, ובתקנות נמצא דהמתחיל והגומר חולקים ביניהם והאמצעיים לא יטלו כלום דמדינא העיקר הוא הגומר, והמתחיל כיון שהוא הציע העניין ראוי לבא על שכרו ג"כ אבל האמצעי מה עשה ומ"מ נהוג עלמא ליתן קצת חלק גם להאמצעי, ומתחיל נקרא מי שהציע השידוך או העסק באופן שקודם הצעתו לא עלה ע"ד הצדדים להתקשר ואז אף אם לא עסק בהפרטים נקרא מתחיל אבל אם גם בלעדו היה העניין ידוע אין זה מתחיל כלל אם לא שנכנס בהפרטים ובאיזה מהפרטים עשה השוואה ביניהם ואף שאח"כ היה איש אחר שגמר מ"מ נקרא מתחיל לפי שעסק בהפרטים ואם גם אחד מפרטיו לא נתקיים אינו מתחיל כלל. וכעין זה מצאתי בספר אגודת אזור (חלק חושן משפט סימן כ"א) בענין תשלומי שכר שדכנות וסרסרות נ"ל שיש ב' מינים בשדכנים הנקראים מתחילים המתחיל שהמציא הדבר והציע השידוך או העסק בלבד ולא עשה פעולה להביא הדבר לידי גמר, היכא שבלעדו לא היה נודע הדרך ההוא. שנתבאר דינו בשו"ת שב יעקב חלק חו"מ (סי' י"ג) שנוטל חלק שלישית כשהיה המתחיל מב' הצדדים ומצד א' חלק ששית ואם בלעדו היה נודע מהעסק, אין לו כלל כמבואר שם והיינו כשלא היה בכחו לעשות פעולה לגמור הדבר. גם נקרא מתחיל שנוטל בשוה עם הגומר והיינו כשעשה פעולה לגמור הדבר ולהשיג מב' הצדדים רשימות ושטרי פסיקות כנהוג, רק שלא גמר להביא הדבר עד אחר כתיבת התנאים (והחתונה להמנהג לסלק השכר אחר החתונה) וז"ל הגאון המבאר לס' חוק משפט (אות ס' סי"ב) מ"כ בשם פנקס ארצות המתחיל והגומר יחלקו ביניהם בשוה והמתחיל לא נקרא רק שאומר כמה אתה נותן כו' והאמצעי לא יקחו כלום ומדכתב והמתחיל לא נקרא רק שאומר כמה אתה נותן, מבואר דהממציא השידוך בלבד אינו נקרא

מתחיל לענין זה שיהיה דינו לחלוק הגומר בשוה עד שגמר להשיג רשימות כנהוג, ואם לא עשה יותר ונגמר ע"י אחרים הדין שיחלוקו.

ג. שדכן שהציע שם ולא הי' לזה כל המשיך ואח"כ בא שני והציע אותו שם

1. ולכאורה לפי הנ"ל אם מתקשר שדכן ומציע שם מסויים או מספר שמות לפלוני לצד אחד והם לא ענו לו כלל מכיון שלא נראה להם הי' הדבר ואחרי זמן בא מישהו אחר שלא ידע על ההצעה של הראשון והציע את אותו שם ובצוף לשונו שכנע לשמוע על ההצעה. אין הראשון נקרא מתחיל, שהרי הדבר הי' מתקיים ללא הראשון כלל²⁶.

2. אמנם מכיון שאדם יראה לעיניים וה' ללב, ומי יודע האם זה שהראשון הציע לא פעל משהו על ההצעה יש לדון שמא כן מגיע לראשון משהו.

3. וראוי שכאשר מציע שדכן שני שם שכבר הוצע ע"י שדכן א' שיאמרו לשדכן ב' שכבר השם הזה הוצע כך שידע שיכול להיות שהראשון יתבע השליש שאולי מגיע לו²⁷.

ד. ראשון הציע והשני המשיך לטפל בהצעה והביא לידי גמר

כאשר השני המשיך לטפל בהצעה על סמך הצעת הראשון השתרש הדבר לשלם לראשון שליש ולשני שני שליש, ואף שקשה לשער כמה כל אחד השקיע ולפעמים בשיחת טלפון אחת הדבר בא לידי גמר ולפעמים יש צורך בשכנוע רב כך הוא המנהג וכן כתב הגאון הרב מנחם מנדל שפרן מגדולי הדיינים בארץ ישראל בקובץ הישר והטוב²⁸.

²⁶ וכן פסק בקובץ הישר והטוב הגאון רבי מנחם מנדל שפרן בעניין מתווך שהציע דירה לקונה ולא הצליח לשכנעו לקנות ואח"כ בא מתווך שני שלא ידע שהראשון הציע זאת והצליח לשכנעו שכל השכר מגיע לשני בלבד.

²⁷ דתלוי אם פעל ועשה משהו או שלא תרם כלום, וכן ראיתי שכתב בפתחי חושן הלכות שכירות פרק י"ד הערה י'.

²⁸ חלק ה' ע' י"ט.

כה. לעסוק בשידוך בשבת

מותר לעסוק בשידוך בשבת ואע"פ שמקבל שכר נחשב לחפצי שמים אך אם הדיבורים בזה היו רק בשבת צריך ליתן השכר בהבלעה²⁹.

כו. התשלום מתחלק בין שני הצדדים

בכל מקרה שצריך לשלם שכר לשני שדכנים, זה מתוך הסכום הכולל שמגיע לשדכן, כלומר אם נהגו לשלם 3000 שקל לשדכן אם עסקו בזה ב' שדכנים אחד שהוא מתחיל ואחד שהוא גומר, הראשון יקבל שלישי 1000 שקל והשני יקבל 2000 שקל 2/3, והדבר פשוט ומכל מקום כתבתי.

²⁹ עיין שו"ע הלכות שבת סימן ש"ו סי"ג.

פרק ג' – זכות לסידור הקידושין ושכרו

א. סידור קידושין שייך למרא דאתרא של העיר

בשולחן ערוך יורה דעה³⁰ אבל אם בא חכם אכסנאי לעיר, אין לו לקפח שכר הרב הדר שם לעשות חופות וקידושין וליטול השכר הבא מהם, הואיל והוא פרס הרב הדר שם; אבל מותר לעשות החופה ולתת השכר לרב הקבוע. וע"ז כתב הפתחי תשובה שם שבזה"ז שמקבלים רב ועוקר דירתו ובא לכאן וקוצבים שכירתו כפועל ובתוך הקצבה היא שכרו מחופות וגטין וכדומה. א"כ הוא אינו נוטל פרס שלא כדין כלל, אולי הקהלות פעלו און שהטילו פרנסת הרב על אלו היחידים ואין בושה כאן על נטילת פרס זה אם יטלנו בדרך כבוד וכבר זכה זה הרב בכל רווחי דעבידא דאתי בגבולו ואסור לשום אדם לקפח פרנסתו בזה והרי זה כגוזל ממש.³¹

ב. אין לסדר החופה גם אם נותן השכר למרא דאתרא

אם רוצה לערוך הקידושין ולשלם לרב ע"ז הביא הפתחי תשובה שנהגו הרבנים סלסול בעצמם ומצד המנהג אין אחר יכול לסדר גם אם ישלם לרב את שכרו אלא אם יקבל רשות מהרב.

ג. היוצא מהכלל

ואולם יש יוצא מהכלל כדאיתא בשו"ת נודע ביהודה³² שהביא בקשר לרב שאיחר להגיע לסידור הקידושין ואחד מהאורחים סידר את הקידושין (ושלח את השכר לבית הרב) האם נהג כראוי בסידור הקידושין שלא המתינו לבוא הרב. וז"ל על דבר אשר שאל על הסידור קידושין בגבול השייך להרב כמושקאץ אחר שהמתינו

³⁰ הלכות ת"ת סימן רמ"ה סעיף כ"ב

³¹ הנה למנהג חב"ד המובא ב"מקדש ישראל" ע' 78 סידור החופה שייך לצד הכלה ולכאורה הטעם מכיון שהמנהג כיום שהחתונה נערכת במקום שהוא לפי רצון צד הכלה. אולם בעולם מקובל שסידור החופה שייך לצד החתן כי מעיקר הדין הוא עצמו צריך לברך הברכות, וכל זה כאשר אין מנהג לתת למרא דאתרא של המקום בו נערכת החופה. ועיין בשו"ת חלקת יעקב ח"ב סימן קט"ו.

³² מהדורא תניינא אבן העזר סימן פ"ג

כל היום על הרב ההוא ולא בא ואז סידר מעלתו הקידושין ושכרו של הרב שלחו לביתו. הנה בודאי הדין פשוט ביו"ד סימן רמ"ה בסופו שרשאי אכסנאי לסדר קידושין אם נותן השכר להרב הקבוע ואמנם מצד המנהג כבר נהגו הרבנים סלסול בעצמן ומצד המנהג אין אחר יכול לסדר. וכל זה אם הרב היה שם. אבל כיון שהמתינו עד בוא השמש ולא בא, בודאי יפה עשה מעלתו והרי רמ"א התיר להעמיד החופה בליל שבת שלא לבייש חתן וכלה... א"כ אין להשגיח על כבוד הרב בזה במקום שהוא עשה שלא כהוגן, שלא בא בזמנו וגם לא שלח אחר בחריקאו (במקומו). והרב שרוצה לענוש את מעלתו בזה אם הדברים כנים שהיה מעשה כמו שכתב מעלתו אז הרב ראוי לענוש על שרוצה לענוש שלא כדת.

ד. תקנת קדמונים שלא יסדר איש קידושין ללא רשות מרב העיר

ובערוך השולחן³³ הביא "וכתבו שתקנה היא מקדמוני גאוני צרפת בימי ר"ת שלא יסדר שום אדם קדושין כי אם מי שנבחר לרב ומורה בהקהילה [פ"ת בשם כנ"י] ובמקום שיש רב העיר אין אחר יכול לסדר קידושין אפילו אם הוא ת"ח אא"כ הרב נותן לו רשות".

ה. גדר מרא דאתרא בזמנינו

1. אמנם יש לדון האם שייך היום בכל הערים המושג של "מרא דאתרא" שבוודאי כאשר יש חוג אחד ולהם רב אחד הוא המרא דאתרא עם כל המשתמע לכך, וכמו למשל בישובים קטנים כמו בכפר חב"ד וכד' או גם קהילה שברור שמי שמשתייך לקהילה נמצא תחת המרות של המרא דאתרא שלה, אך בעיירות הגדולות כמו ירושלים וכד' שיש שם הרבה קהילות ולכל קהילה יש רב שמנהיג אותה וע"פ ישק כל דבר, מה המעמד ההלכתי של מרא דאתרא בעיר זו ובפרט כיום שיש רב אשכנזי ורב ספרדי ובכל שכונה יכול להיות כמה רבנים לקהילות נפרדות ויש מקום לעיין בזה, והאם אדם יכול לעבור מקהילה לקהילה גם כאשר נשאר לגור בשכונה הזו

³³ אבן העזר הלכות קידושין סימן מ"ט, ומקורו הוא משו"ת כנסת יחזקאל לגאון רבי יחזקאל קצנעלבוניגין אב"ד דק"ק המבורג (ובשו"ע רבנו הלכות שבת סימן ר"ס בקונטרס אחרון מציין לדבריו). ובשבות יעקב להגאון רבי יעקב רישא ח"ג סימן קכ"ג.

אך הוא מעוניין להשתייך לקהילה אחרת, ויש לדון בכל זה היאך הדברים נקבעים.

2. ואולי יש לומר לגבי סידור קידושין באותם ערים שכיון שזהו הנוהג שרב הקהילה או האדמו"ר או ראש הישיבה מסדר הקידושין ולא רב העיר הוי כאילו לכתחילה נתנו רשות, אבל במקום בו המנהג שהמרא דאתרא מסדר הקידושין לא יוכל אחר לסדר הקידושין באותה העיר ללא רשותו. וכאשר סידור הקידושין הוא ע"י המרא דאתרא לכאורה יה' הדין כדלהלן:

1. שני הצדדים מעיר אחת והחופה נערכת שם

סידור הקידושין שייך למרא דאתרא של המקום.

2. שני הצדדים מעיר אחת והחופה נערכת בעיר אחרת.

1. אם במקום ההוא יש מנהג שהמרא דאתרא של המקום מסדר כל החופות הרי זה שייך איליו.

2. ואם אין מנהג ברצון הצדדים, ועיין הערה 31.

והנה שאלה זו כאשר החופה נערכת במקום אחר נמצאת בשו"ת מדורות קודמים ומצאתיה בדברי יחזקאל (סימן מא) כבוד זקני ה"ה הרב הגאון הגדול הקדוש המפורסם וכו' האבדק"ק סיגעט יצ"ו אחר בשורת החיים והשלום באתי (בבקשה) להודיעני אודות תקנת והמנהג של תשלומי הרח"ש אם הכלה נשאת במקום החתן אם מגיע להרב של מקום הכלה חצי רח"ש ואם יש חילק בין שהכלה נשאת במקום החתן או חוזרת לדור במקומה עם בעלה גם אם לא שילמו קודם החתונה אם יוכל הרב שבמקום הכלה לתבוע את בעלה החתן וממי יתבע אם מהחתן בעצמו או מאבי החתן אשר הדרך הוא שהוא משלם עבור בנו את הכל נחוץ לי לדעת כי אין אתי ספרים המדברים מתקנות הללו גם המנהג האיך הוא ואבקש להשיבני במוקדם.

3. והנה מצאתי מחלוקת בין גדולי האחרונים בעל התשורת שי והמנחת אלעזר בעניין זה, דלפי סברת התשורת שי **סידור החופה שייך לרב בו גרים הצדדים ואין לרב המקום שום וטענה**, ואילו לפי המנחת אלעזר **סידור הקידושין שייך**

לרב אשר גר במקום שבו נעשית החופה אולם לגבי השכר עבור החופה יש לחלק בין שני הרבנים.³⁴

4. ובתשורת שי³⁵ הביא מעשה בחתן וכלה שנסעו מעירים לעיר אחרת והעמידו שם החופה, וטוען הרב של מקום החופה כי מגיע לו הרח"ש, והרב של מקום דירת החתן והכלה טוען דלו משפט הרח"ש וכן השו"ב שלוקחים דמי כתובה ודמי עשיית מי שברך בתוך הסעודה מתעצמים בה, ומביא שם דלרב המקום בו נערכת החופה פשיטא שאינו מגיע כלום. כיון שהצדדים אינם מבני העיר ולא חל עליהם החיובים של בני העיר ואפילו היתה תקנה שכל מי שיערוך חופה בעיר השכר הוא למרא דאתרא אין בתקנתם כלום, דזה נהנה וזה לא חסר, אמנם לרב שהם גרים בעירו שבכתב הרבנות כתוב ששכר הרח"ש מגיע לו, יש לדון אם כוונת השטר היא גם אם החופה לא נערכת שם או רק במקרה והחופה נעשית בעירו, ומסיים כיון שיד בעל השטר על התחתונה ונחשב כמקום שאין מנהג כיון שזה אינו מצוי³⁶ לא ניתן לומר שזה כלול בתוך השטר לכן גם אין חייבים לשלם לרב שהם גרים בעירו.

5. והנה המנחת אלעזר בתקיפות רבה חולק עליו וכפי שכותב וז"ל "שהעלה שם (בתשורת שי) שאין מגיע מדינא לשניהם כלום בכה"ג ועשה הדבר בכה"ג כהפקר לסדר הקידושין מי שירצה כנראה מדבריו שכ' רק אם ירצו המחותנים שהרב יסדר הקידושין אז יפשרו עמו והוא תלוי ברצונם לפי דבריו ובפרט להרב שנסעו מעירו והמה המחותנים דרים שם בקביעות אין שום טענה ומענה עכ"ד וע"ז נאמר לא ירד בני עמכם ואין טעם שבח בדבריו במחכת"ה לפרוץ גדר בגבול שגבלו ראשונים רבותינו הקדמונים בטיב גיטין

³⁴ ועיין בדברי יחזקאל שמביא שם מעשה "לאהובי נכדי הרב המאוה"ג נ"י אבדק"ק בארריאב... ואני איני בקי בענינים אלו כי שמעתי ממוזלה"ה שבמדינה זו לא נתפשט תקנות ארצות אך זאת אומר בהיותי בפולין בגארליטץ היה החתן מגארליטץ והחתונה היה בגליל שלי ובעצמי הייתי על החתונה שם והכלה היתה מצאנז וביקש זקיני זצ"ל חצי הרח"ש מאתי ושלחתי לו חצי הרח"ש. הדו"ש יקותיאל יהודה.

³⁵ מהדורא תניינא סימן ל"ז.

³⁶ בזמנם לא הי' הדבר מצוי, ובזמנינו הדבר מצוי מאד, וגם המנחת אלעזר כותב שבזמנם הגבירים הי' הדבר מצוי שעושים החתונה במקום אחר.

וקידושין המסורים לחכמים ואם יהי' הדבר כדבריו כשנוסע ממקומו אז הותרה הרצועה ויפסור משניהם זיל הכי קא מדחי לי' וכו' ואינו שייך לשום רב ומורה ויוכלו עי"ז לפגוע לפעמים באיסורי עריות ח"ו או איסור כהונה וכיוצא כשאין שייכות לשם רב בזה בכה"ג, ואבא בזה בעה"ל. ובהמשך דבריו מביא וא"כ מי התיר לגזול את הרב שבא לעירו לעשות החופה שזהו שכרו וזכותו ואין לחלק בזה כיון שהם החתן והכלה ממקום אחר דאטו יעלה על הדעת דמי שבא ממקום אחר הותר לו חלילה לגזול ולחמוס את הפועל הדר בעירו לגזלו ממש הלא בכל מקום בואו כגר כאזרח הוא, אסור לעבור על ד"ת ולגזול ואני ה' כתיב בכל מקום אני הוא, והלא זהו כדבר שאין לו שחר לבא בשדה אחר לסדר הקידושין איש זר במקום הרב מרא דאתרא נגד רצונו ואדרבא אכסנאי אסור לכ"ע לסדר קידושין במקום רב קבוע כמבואר ברמ"א יו"ד (סי' רמ"ה סעי' כ"ב) בשם מהרי"ו ומהרי"א בתה"ד דמותר לרב ות"ח אחר הדר בעיר להחזיק ברבנות וכו' אבל לאכסנאי אסור עיי"ש ומכל שכן לפי מה דפסקין בימינו כנ"ל מהחת"ס ועיי' בפת"ש שם וכן בכל תשובות האחרונים דהוי גזל את הפרס רח"ש ואסור גם לשום ת"ח בעירו לסדר הקידושין בלתי רשות מהרב ואם אסור להרב שדר שם בקביעות לסדר הקידושין נגד הרב מרא דאתרא מכ"ש לאכסנאי זר דאסור, וגם עפ"י מה שכ' והודה שם בעצמו בתשורת שי דהיכא שנעשה עפ"י חוק המלכות אז יוכל לעשות כחפצו וה"נ גם עפ"י חוקיהם אסור לבא לגבול רב אחר לסדר קידושין גם עתה וגם הרח"ש מגיע להרב המסדר הקידושין ממילא.

ח. חומר הדבר בעשה חופה ללא רשות המרא דאתרא

1. וגם מ"ש שיפשרו עמו אם ירצה שהרב יסדר הקידושין משמע דס"ל שתלוי ברצונם אם ירצו לפשר עם הרב ואם לא אז יסדר איש זר נגד רצונו, וזה אינו בודאי וכמ"ש בתשובות שבות יעקב (ח"ג סי' קכ"א) דחלילה לאחר לסדר הקידושין בלי רשות הרב מרא דאתרא והגלילות כמו שבירר שם חומר הענין. וכתב שמקובל בידו שהוא חרם ר"ת ושאר גאונים על זה ובתשובות שואל ומשיב (מהדורא תליתאי ח"א סי' רל"ט) כ' דהקידושין פסולים גם בדיעבד אם

נעשו בלתי רשות הרב מרא דאתרא ואם כי בתשו' מהרש"ם (ח"א סי' ק"ס) חלק עליו עכ"ז גם הוא מסתפק שם דהוי כמו היכא שעשו תקנה לפסול הקידושין אם יהי' נגד רשות הרב כמבואר בכנה"ג (אהע"ז סי' כ"ח) בארוכה ואם כי למעשה אין לפסול הקידושין בדיעבד להקל עי"ז להפקיעה בלא גט מפני חומר א"א אבל לכתחלה לכו"ע הוא איסור גמור ואיך שייך להתירו וגם חזינא לרבני קשישאי ז"ל גדולי עולם שציוו לסדר הקידושין עוד הפעם כשנעשו פ"א בלתי רשות הרב ודברי הגאון שו"מ הנ"ל המה תקנה גדולה למיגדר מילתא ולהציל מתערובת עריות.

2. ובהמשך דבריו מסכם "אך נחזי אנן נמצא לפי דברינו שצריך לשלם בכפליים גם כי מדברי הרשב"א ומהר"ם אלשי"ך לא נראה כתשורת שי כנ"ל אבל גם לשלם בכפליים לא נראה וגם כיון שנהגו בכה"ג שמשלמים הרח"ש לא בכפליים מכפי המגיע אלא רק שמחלקים הרח"ש ואיזו חלק הגדול יתנו לאיזה רב אם במקום שנוסעים ממנו או במקום שבאים לשם ע"ז יתפשרו כפי המקום והזמן.... וכמדומני כי בגלילותנו שנותנים החלק יותר קצת להרב שדר במקום המחותנים והחלק הקטן להרב שבאים לעשות החופה כגון ארבעים למאה ולרב שגר במקום המחותנים ששים למאה. יוצא שיש מחלוקת במקרה והחתונה נעשית בעיר אחרת האם שייך לרב במקום הצדדים או לרב המקום שבו נערכת החופה.

ט. מנהג סידור החופה בזמנינו

והיוצא מדברים אלו לגבי הנהג כאן בארץ ישראל שבאותם קהילות שהמנהג שהמרא דאתרא מסדר הקידושין, הרי סידור הקידושין שייך איליו, ואין לערוך חופה באותו מקום ללא רשותו, ויש לומר שגם אם אין בכתב הרבנות ששכר החופה שייך לרב מכל מקום כיון שזהו הנהג הרי המנהג הופך להיות דין עם כל התקוף שבזה.

ואם נוסעים למקום אחר לעשות החופה ושם יש מרא דאתרא קבוע שהוא היחידי שמסדר החופה הרי זוהי זכותו של המרא דאתרא באותו מקום.

י. מנהג השכר לרב עבור סידור הקידושין

במקורות שלהלן. ובתקנות מדינת מעהרין מצאתי כתוב "רבנות ממאה זהובים רייניש זהוב אחד וחצי, וממאה ועד שש מאות ועד בכלל מכל מאה זהוב ועד ב' אלפים זהוב יתן מכל מאה חצי זהוב, ולמעלה מאלפיים זהובים לא יתן כלום. לחזן ג' רביעי זהוב ולשמש חצי זהובים ועד ד' מאות זהובים ועד בכלל לחזן חצי זהוב ולשמש רביע זהוב, ולמעלה מד' מאות לא יתנו כלום לחזן ולשמש ואחר שראה ראינו אנשים שלמים וכן רבים המקשרים עצמם בתנאים ומתנדבים להפריז נדן בנותיהם סך גדול ורב ואח"כ נותנים רק מעט לחתן ע"כ הסכמנו שלא יהא החתן תרתי לגריעותא (גם לא יקבל מה שהבטיחו לו וגם יצטרך לשלם לפי מה שהבטיחו ולא קיימו) ולא יתן שום רבנות חזנות ושמשות כי אם מהסך שנותנים לו בעת סילוק הנדן (ולא מההבטחות). אמנם שדכנות צריכים ליתן מכל הסך הנזכר בתנאים".

ובתקנת קהילת פרשבורג³⁷ מובא עיני רה"ש ר'בנות ח'זנים ושמשות ישולמו מה'נדן כלה' כפי תקנות קדמוניות דהיינו רבנות ממאה ראשונה א' ר"ט ממאה שני' א' זהב משלישית עד אלף זהב, מכל מאה חצי זהב ולא אלף השניה ושלישית מכל מאה רביעי' ר"ט ומשם ואילך אין לתת כלל הצדקה יקחו לפי סכום הנ"ל שלישי פחות. חזן ושמש יחד יקבלו כמו הצדקה ולכך ישתתפו צד החתן בשני שלישים וצד הכלה בשליש אחד. שדכנות תהיה משולמת כמו רבנות וממדינה למדינה ישלמו שדכנות בכפליים באם אחד מקהלתינו הוא בנו או בתו עושה חתונה בקהלה אחרת אינו מחויב ליחן רה"ש רק חציו וכמו כן הצדקה יקחו רק החצי אבל השדכנות מחויב לשלם במלואה.

יא. החתן מכספו אינו צריך לשלם

בספר כרם שלמה³⁸ מעתיק תקנת מעהרין לגבי שכר שדכנות שמצד החתן ממאה זהובים ב' זהובים ומצד הכלה ממאה זהובים א' זהב אף שיהיה סך הנדן

³⁷ לוח חודש בחדשו תשס"ב הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער.

³⁸ להרב שלמה ראס אב"ד דערזניץ.

כמה אלפים כן יהיה אם הב' צדדים בעיר אחת, אבל אם צד אחד מעיר אחרת בין במקום קרוב בין במקום רחוק יוסיפו לו על כל מאה זהובים חצי זהב וזה יהיה עד ששה מאות ועד בכלל ותו לא וגם יתן החתן ב' שלישים וצד הכלה חלק שלישי אחד, זולת מצד החתן מה שאביו מקשר עצמו ליתן לבנו לא יתן כלום שדכנות ממנו ומכ"ש שלא ינתן מצד החתן משום רבנות חזנות ושמשות ע"כ תקנת מעהרין. ובמחנה היים³⁹ הסביר הכוונה בהך זולת מצד החתן וכו' דהיינו אם יש לחתן מעות עצמו אשר אין אביו נותן לו שאין לתבוע שדכנות או רח"ש מהחתן עצמו.

מכל הנ"ל רואים שיש חיוב לשלם לרב עבור סידור הקידושין וכך הי' המנהג מימים ראשונים.

יב. רמזים בתשלום הרח"ש

באוצר כל מנהגי ישורון מביא נותנים רח"ש רב חזן שמש מהחתונה לשלשה אלה. הטעם משום דכתיב איש כמתנת ידו כברכת ד' אשר נתן לך שופטים ושוטרים וג' לרמז שיתנו להשופטים והשוטרים מעות ברגל ובכל עת שמקבל ברכה מאת ה' צריך להנות ג"כ לרב ולחזן ולשמש וזה ע"פ דברי בעה"ט כרשת שופטים "סמך שופטים לברכת ה' אלוקיך אשר נתן לך כלומר ליתן לשופטים כענין שנאמר לתת מנת הכהנים והלויים למען יחזקו בתורת ה' ". ומה שקורים אותו רח"ש לפי שתיבה זו כתוב בתהלים פרק מה שמתחיל רח"ש ומדבר שם מעניני חתן וכלה "נצבה שגל לימינך" סופי תיבות כלה ומוזכר שם ויתאו המלך יפיך זה החתן, וכל כבודה בת מלך פנימה זהו הכלה.

ובדברי יחזקאל⁴⁰ הסביר שצריך להקפיד לשלם להרח"ש (רב חזן שדכן) כי רח"ש ר"ת ר'בקה ר'חל ח'נה ש'רה שארבעתן היו עקרות ונפקדו על כן יש ענין גדול לשלם להרח"ש שהם מרומזין זה לעומת זה נגד האמהות שנפקדו כדי להפקד בזרע של קיימא ובשלחן העזר סימן ו' סעיף ז' מצין לזה רמז נאה

³⁹ חו"מ סימן ט"ו

⁴⁰ להרב יחזקאל שרגא הלבפשטאם

בהפסוק תהלים מה ב רח"ש לבי דבר טוב לשלם שכר הרח"ש הוא דבר טוב נאה ומתקבל.

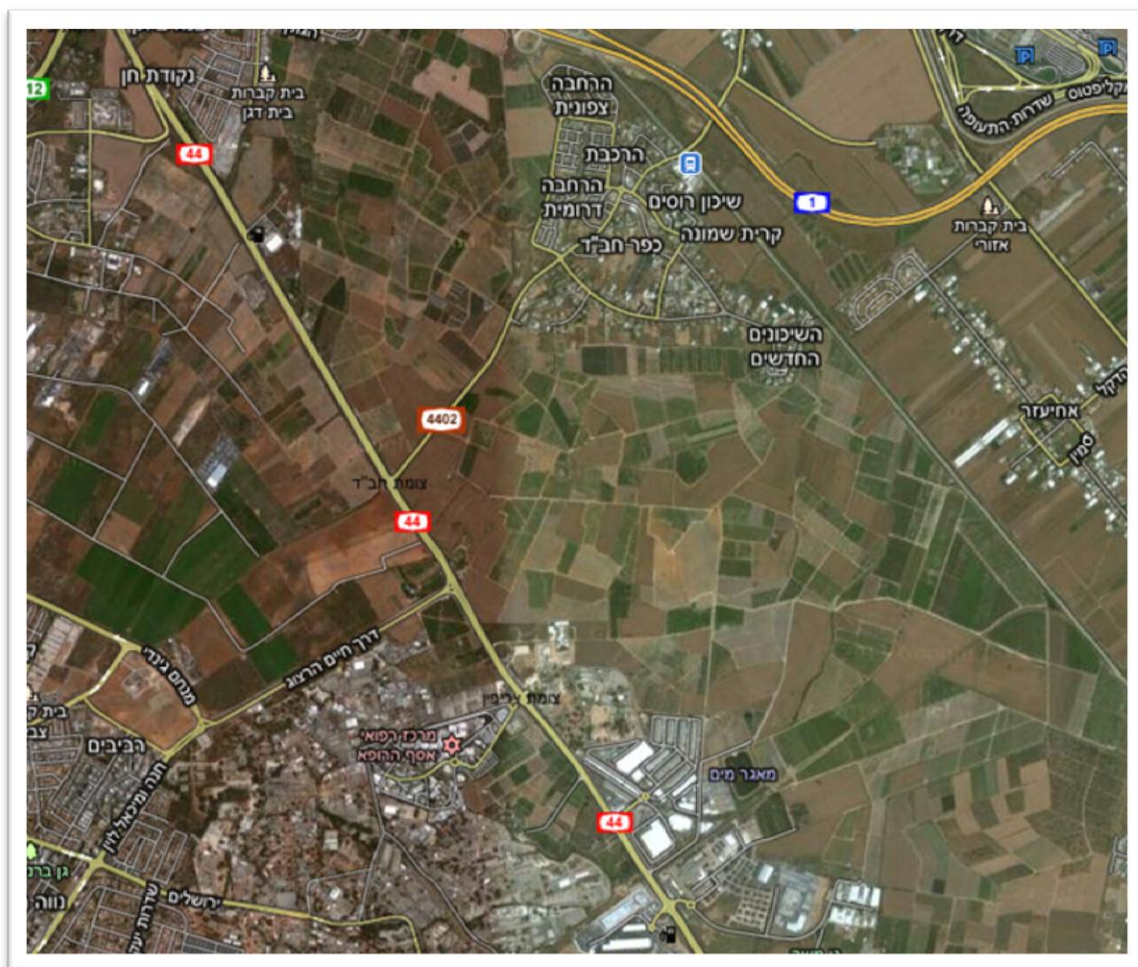
ויש אומרים כי ר"ת רח"ש רב חזן ושמש, השלשה שעוסקים במעמד החופה רב חזן ושמש וידוע משמו של הרה"ק מקוזמיר זצוק"ל ההסבר בפקידת תשלומין לשלשתן לפי מה שאמרו חז"ל אבות כרק א משנה ב' "על שלשה דברים העולם עומד על תורה ועבודה וגמילות חסדים" והם כנגד השלשה אבות אברהם יצחק יעקב. תורה זה הרב ועבודה תפילה זה החזן, והשמש זה גמילות חסדים.

פרק ד - קיצור הלכות עירוב תחומין

לכינו תמונת כפר חב"ד והסביבה

מפה 1

בענין זה הדוגמאות שהבאתי הם מאזור מגורי בכפר חב"ד ואולם יש ללמוד ממנו עיקרי הדברים גם לאזורים אחרים.

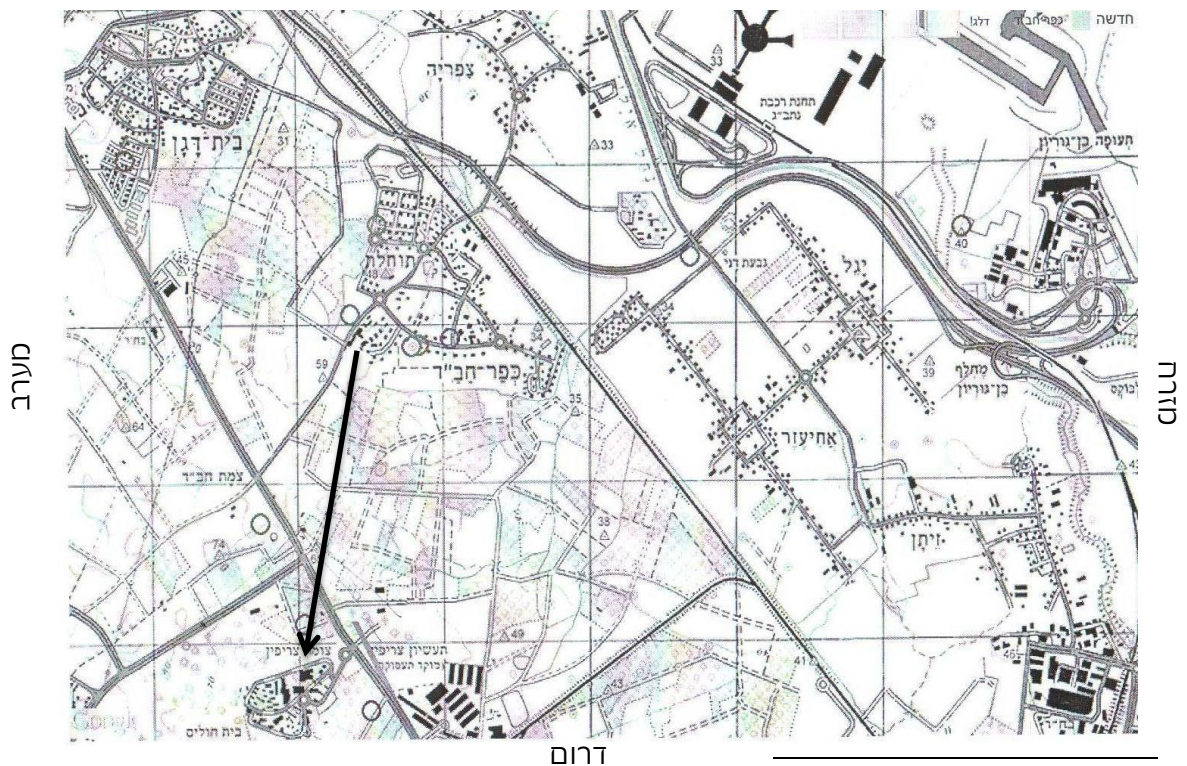
עיקר השאלה שנדון בה, היא בנוגע להליכה מכפר חב"ד לבית הרפואה "אסף הרופא" בשבת, וכן לאלו השובתים בבין השמשות בבית הרפואה וברצונם לחזור לכפר חב"ד בשבת, וכמו כן גם בנוגע להליכה מכפר חב"ד א' לכפר חב"ד ב' והפוך.

יש להעיר כי עשיית הערוב תחומין מועילה רק ללכת עוד 2000 אמה ממקום הערוב אבל אין זה מועיל לטלטל חפצים שלא באופן של מלבוש או תכשיט מרשות היחיד לרשות הרבים וכפשוט הוא רק ראיתי טועים בזה⁴¹.

במפה 2 כל משבצת היא ק"מ מרובע ונוכל לקבל הערכה מהו המרחק מכפר חב"ד עד לכניסה לאסף הרופא.

מפה 2

צפון

⁴¹ וכאן המקום להעיר שהצמיד שעונדים על היד בלידת תינוק אין לצאת בו מרשות היחיד לרשות הרבים כיון שאינו לא תכשיט ולא מלבוש וכן אמר לי הגאון רבי מרדכי שמואל אשכנזי מרא דאתרא דכפר חב"ד.

כדי להסביר הדברים נתמקד רק על ההלכות הנוגעות למעשה לכל אחד הרוצה ללכת מחוץ לתחום ע"י עירוב תחומין, והרוצה לעמוד על פרטי הדינים יעיין בספרי הפוסקים המדברים בנושא⁴².

נאמר בתורה "שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" יש אומרים⁴³ שזו אזהרה ליוצא חוץ לתחום ושיעור תחום של תורה הוא י"ב מיל כשיעור מחנה ישראל שהיתה י"ב מיל על י"ב מיל וחכמים אסרו לצאת יותר מאלפים אמות שהן מיל א'.

יש אומרים שאין לתחומין עיקר מן התורה כלל אלא אפילו יותר מי"ב מיל אינו אסור מן התורה כלל וזה שנאמר אל יצא איש ממקומו זו היא אזהרה על הוצאה שהזהיר משה שלא לצאת עם הכלי מרשות היחיד לרשות הרבים ללקוט המן ושב איש תחתיו קבלו חכמים שזו אזהרה שלא לטלטל ברשות הרבים אלא כשיעור תחתיו של אדם שהוא ד' אמות כמו שנתבאר בסי' שמ"ט.

אלא שחכמים סמכו איסור התחומין של דבריהם למקרא זה אל יצא איש ממקומו שלא יצא יותר מאלפים מהמקום ששבת בו כי עד אלפים נקרא מקומו כמו שמצינו בערי מקלט שנאמר ושמתי לך מקום וגו' והן קולטות אותו גם כשהוא הוצה להן... ונאמר להלן ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו' מה חוץ האמור להלן אלפים אף חוץ האמור כאן אלפים.

ושבו איש תחתיו כשיעור תחתיו מכאן סמכו חכמים שכל אדם יש לו ד' אמות בכל מקום שהוא אפילו יצא חוץ לתחום יכול להלך שם ד' אמות וכן יכול לטלטל בהן וכן כשמודדים אלפים ממקום שביתתו מודדים חוץ מד' אמות אלו שהן כשיעור תחתיו (ויכול לטלטל בהן לפיכך) אם שבת דהיינו שקדש עליו היום במקום המוקף מחיצות בענין שמותר לטלטל בכולו הרי כולו נחשב לו כד' אמות ונותנים לו אלפים סביב להיקף זה ע"ד שיתבאר בסי' שצ"ט אפילו יש בו כמה מילין, עכ"ל שו"ע הרב.

⁴² נתיבות שבת, לגאון יעקב ישעיה בלוי שליט"א, זכר צבי לגאון מיכאל בלייכר שליט"א תחום שבת ומדידתו בנין אריאל ועוד.

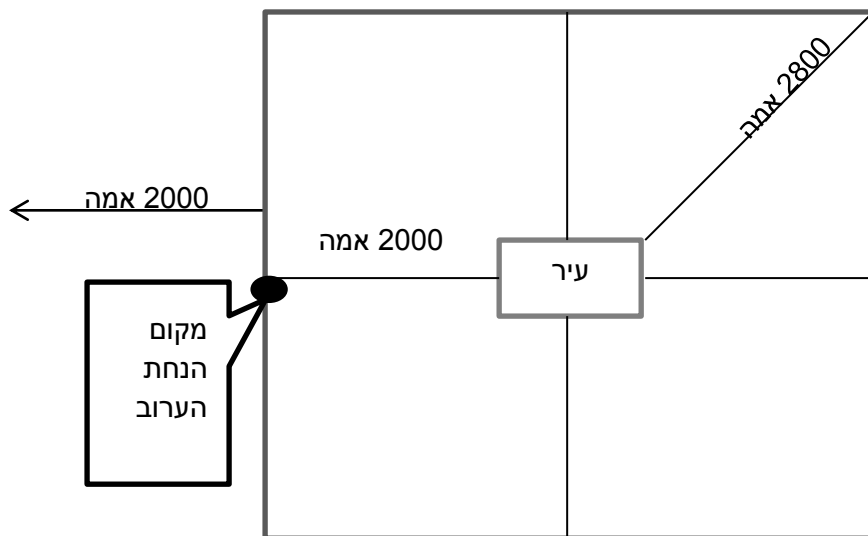
⁴³ לשון שו"ע רבנו סימן שצ"ו ס"א.

מכאן אנו למדים שכל העיר נחשבת לד' אמות וספירת האלפיים אמה מתחילים מחוץ לעיר.

א. העיר כד' על ד' אמות

עיר שהיא מוקפת חומה אפילו היא עיר גדולה מאד, מהלך את כולה ועיבורה ומשם תחום שבת וכן עיר שאינה מוקפת חומה והבתים סמוכים זה לזה כל שאין בין בית לבית יותר משבעים אמה ושני שלישים נחשב חיבור ושייך לעיר אפילו הוא מהלך כמה ימים ומבית האחרון מודדין את עיבורה ותחום שבת.

מפה 3

ב. אלפים אמה לכל צד

לכל עיר יש לה אלפיים אמה מחוצה לה לכל כיוון, דהיינו לד' רוחות העולם. ויכול ללכת אלפיים אמה לכל צד שירצה ואח"כ לחזור לעירו וללכת 2000 אמה לכיוון הנגדי.

ג. העושה ערוב לצד אחד מפסיד הצד שכנגד

אולם מי שעושה ערוב תחומין לצד מזרח והניח את הערוב במרחק מהעיר של עד 2000 אמה, הרי שאינו יכול ללכת לצד האחר של העיר כלל. (תלוי באיזה מרחק הניח הערוב מצד מזרח למשל, שאם הניח במרחק של 1000 אמה נשאר לו 1000 אמה לכיון הנגדי, אולם אם הניח במרחק של 2000 אמה הרי הפסיד את ההליכה לצד השני, ויכול ללכת רק בתוך העיר) ואינו יכול לצאת אפי' אמה אחת לכיוון הנגדי, וכמו בתמונה מספר 2 כאשר עשה ערוב לצד דרום הפסיד את כל צד צפון.

ד. כליו של האדם יש להם איסור תחומין

1. כלים (הכוונה גם לבגדים ובהמת האדם) של האדם קונים שביתה במקומו ויש להם את התחום של האדם דהיינו לכל מקום שהאדם יכול ללכת בשבת יכול להלביש גם את בגדיו וביו"ט גם לטלטל כלים שלו⁴⁴.
2. וגם אם הכלים היו במקום אחר אין לקחתם רק למקום שהבעלים יכולים ללכת.
3. הסברת הדברים: ראובן עשה ערוב לכיוון מזרח ושמעון חבירו לא עשה ערוב אין ראובן יכול לשאול בגד של שמעון וללבוש ולצאת בו מחוץ לעיר רק עד מקום ששמעון חי' יכול ללכת.
4. למשל אם ראובן הניח ערוב תחומין לכיוון אסף הרופא ושמעון לא הניח ערוב, יכול ראובן ללכת עם כלים (רק ביו"ט שמותר לטלטל) או בגדים של שמעון רק עד מקום ששמעון יכול ללכת.

ה. כליו של האדם הנמצאים במקום אחר

1. ואם הבגדים של ראובן נמצאים למשל בכפר חב"ד ב' מכיוון שהוא אינו יכול להגיע לשם בשבת כאשר עשה ערוב ללכת לכיוון אסף הרופא, אסור

⁴⁴ שו"ע הרב שצ"ז ס"ג.

להוציא את הבגדים האלו מכפר חב"ד ב' גם למי שמותר לו ללכת מכפר חב"ד ב' לא'.

2. הלכה זו נוגעת למעשה ביו"ט של ראש השנה שיש אנשים שהולכים לתקוע בשופר באסוף הרוכא ולוקחים ממשהו שופר ע"מ לתקוע שם, הגם שמותר להם ללכת לשם ביו"ט ולטלטל השופר כאשר עשו ערוב אבל אם בעל השופר לא עשה ערוב אי אפשר להוציא את השופר למקום שאין בעל השופר יכול ללכת בעצמו.

3. הלכה זו נוגעת גם כאשר אדם יוצא מהעיר שאי אפשר להוציא את כליו (בגדיו) מחוץ לעיר ואולי גם מחוץ לביתו, כיון שהוא קנה שביתה בעיר אחרת.⁴⁵

1. מדות העיר

עיר המוקפת מחיצות לדירה מודדין לה 2000 אמה מחוץ למחיצות, וגם עיר המוקפת מחיצות של צורת הפתח אפי' שלא עשו ערוב חצירות יש לה דין מוקפת מחיצות לעניין תחומין וכל העיר נחשבת כד' אמות.⁴⁶

2. עיבורה של עיר

1. בנוסף לכך נותנים לעיר עוד ע"א אמה ושיריים הנקראים עיבורה של עיר.
2. האם נותנים עיבור לעיר גם מריבוע העיר או רק מבתי העיר או כאשר יש לה חומה, עיין בנתיבות שבת פרק מ"ב סעיף י"ד, ולכאורה לפי שיטת אדמוה"ז⁴⁷ משמע שבכל אופן נותנים גם עיבור לריבוע העיר, כך שיש עוד 333 מטר נוסף ל2000 אמה = 960 מטר.

⁴⁵ עיין בשבט הלוי ח"ו סימן מו כתב מי שיצא לעיר אחרת, יש לשכנים ליזהר שלא להוציא מביתו חפצים, אך לא הבנתי מה שכתב בנתיבות השבת פרק מ' הערה ב' "אבל פשוט שיש להם דין כל העיר כד' אמות". שא"כ בכל העיר מותר לטלטלם ורק להוציאם מחוץ לעיר אסור, אולם בתוך התשובה של שבט הלוי משמע שגם מוצ' לבית אין לטלטלם.

⁴⁶ שו"ע הרב שצ"ו ס"א, שצ"ח ס"ד, ועיין פרמ"ג משבצות זהב סימן תח סק"ג, ועיין בזכר צבי פרק א' ס"ו.
⁴⁷ עיין סימן שצ"ח ס"ו.

ח. תחום העיר

1. תחום העיר שמותר ללכת הוא 2000 אמה לכל כיון ועוד ע' אמה לכל כיוון⁴⁸.
2. לפי שיעור הגאון ר' חיים נאה אמה הוא 48 ס"מ הרי לנו 960 מטר שהם 2000 אמה ועוד ע' אמה שהם 33.92 מטר. הרי לנו המרחק שאפשר ללכת לכל צד מהעיר הוא 993 מטר.
3. ואם העיר אין לה גבולות ישרים מרבעים את העיר לריבוע העולם.
4. אם העיר יש לה צלעות רבות או שהיא משולשת מרבעים אותה לריבוע העולם, כלומר נותנים ריבוע לעיר לפי ריבוע העולם כאשר הזווית של 4 צידי העולם נחשבות לקצה העיר.
5. כפי שאנו רואים בתמונה הבאה יש ריבוע שמרבע את כל כפר חב"ד.

מפה 4

⁴⁸ לחישובים לא הכנסתי את השיריים.

ט. אלפיים אמה לכל צד מהמרובע

אחרי שעשינו ריבוע לעיר, הרי מכל צד של הריבוע ניתן ללכת עוד אלפיים אמה⁴⁹.

י. המרחק למקום הנחת הערוב

תחום העיר נמשך עד 960 מטר שזה 2000 אמה (ועוד עיבור העיר 33 מטר אולם יש נוהגים⁵⁰ בחישובים של תחומי העיר לקחת מה שנקרא "מקדם ביטחון" מכיון שחישוב המרחק בזמן חז"ל הי' במדידות של חבלים לאורך 50 אמה ואין אנו יודעים כמה החבל הי' מתוח וכד' ועוד שהיו הרים ועמקים, ומקובל לקחת 6% כחות שזה 120 אמה = 58 מטר, אבל במקום בו הקרקע ללא מדרונות והרים ניתן להחשיב 960 ועוד 30 מטר של ריבוע העיר כ990 מטר, ולצורך החישובים לקחנו לפי 950 מטר עד למקום הנחת הערוב כדי לצאת מכל ספק⁵¹.

אם נחשב את המרחק הזה מכפר חב"ד לכיוון צריפין, בקושי רב נוכל ללכת גם ע"י הערוב כיון שעד מקום הנחת הערוב היום (ליד הפניה לכביש ראשון לציון מצד שמאל של הכביש לבאים מכפר חב"ד) יש במדידה שע"י מפת קווי אורך ורוחב למעלה מ- 950 מטר⁵² ונראה במפה על גבול הק"מ (תלוי היכן ממקמים את ריבוע העיר) בכל אופן השיעור נראה בהשקפה ראשונה מאד גבולי.

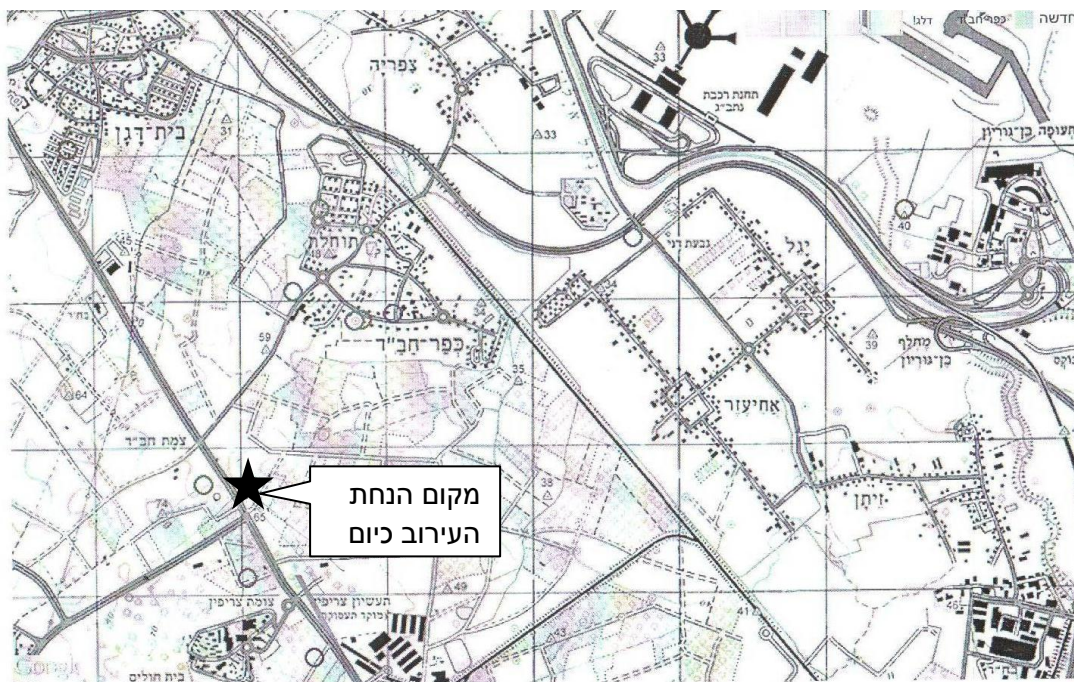
⁴⁹ כדי להקל על החישובים לא נזכיר את השיריים של 70 אמה ועוד.

⁵⁰ כך מובא בספרי דורינו העושים את החישובים במפות בספר קרית אריאל, ובספר זכר צבי להרב מיכאל שמואל בלייכר הוצאת אסיא פרק י' סעיף ב' ועיין באור ישראל מונסי חוברת מ"ו שנה י"ב.

⁵¹ לצורך החישובים לקחנו מספר עגול להחמיר.

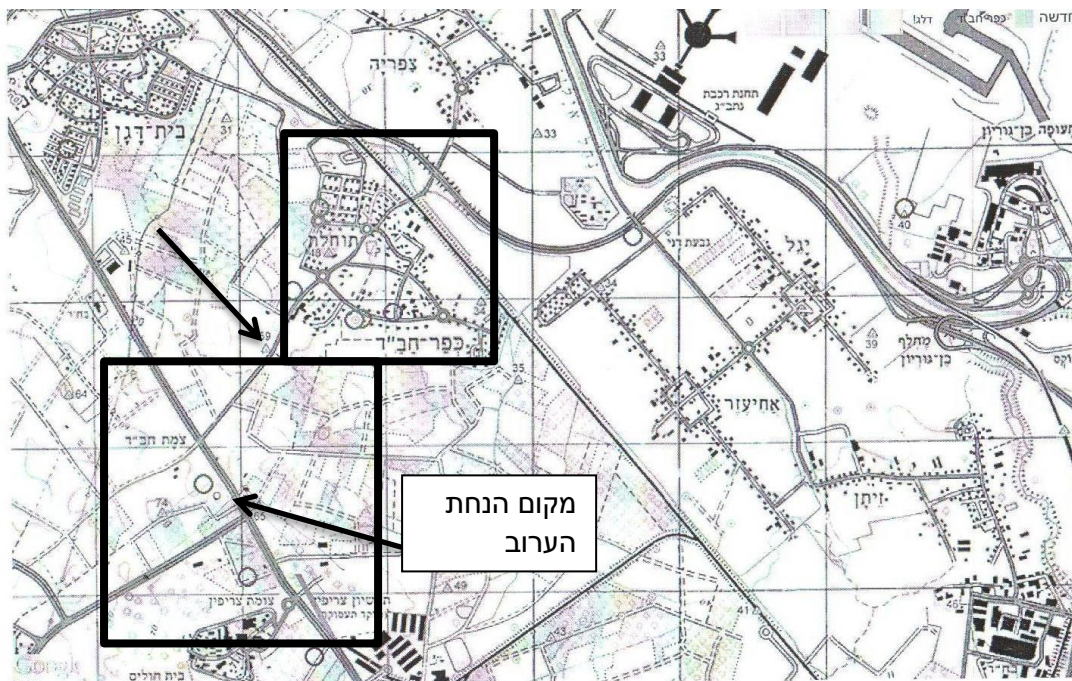
⁵² המדידה נעשית ע"י כמה מפות, ונעזרתי בטכנולוגיה הקיימת היום במפות במדידות שטח ע"י האייקון של מדידת מטרים וכיון שקשה לצמצם בדיוק, כתבתי שזה מראה בסביבות ה' 1 ק"מ.

במפה הזו כל ריבוע הוא ק"מ מרובע ואם נרבע את כפר חב"ד ואח"כ נניח את הערוב והריבוע שלו אלפיים אמה לכל צד, נראה כי הכביש בקטע שליד המעון לכאורה נמצא מחוץ לריבוע וא"כ אי אפשר בשבת ללכת בקטע הזה כיון שהוא מחוץ לתחום כמו שרואים במפה מספר 6.

יש להוסיף כי כאשר אנו עושים ערוב אנו מקבלים את הריבוע של אלפיים אמה מהנקודה בה מונח הערוב ורק מותר לנו להלך בתוך כל העיר שבה היינו בבין השמשות כאילו היא ד' אמות, אולם אין אפשרות לצאת מחוץ לעיר לשום כיוון רק לכיוון הערוב בלבד ולא לשום צד אפי' אמה אחת בלבד, ולכן יש צורך לחשב כך שיהי' אפשרות ללכת על הכביש.

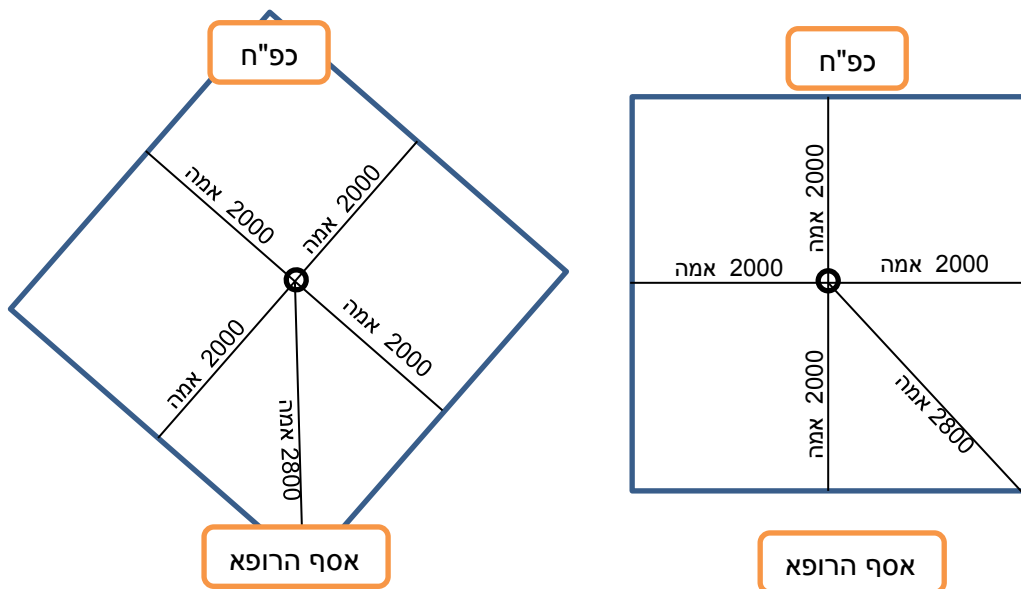
אולם יש אפשרות להניח את הערוב בצורה אחרת ולחשב אחרת את האלפיים אמה (בספר זכר צבי מביא את האופן הזה ולכאורה אין חיוב בערוב לרבע לפי ריבוע העולם) ואז נוכל ללכת ללא חשש לצריפין וגם כמעט ואולי לכל צריפין, וזה ע"י החישוב כדלהלן.

יא. אפשרות לחשב האלכסון שהוא 2800 אמה כאשר מניחים ערוב ניתן להניחו באופן כזה אשר המרחק לנקודה שרוצים להגיע אליה תהי' בשיפוע ואז מרויחים עוד 800 אמה.

שני הריבועים שלפנינו במכה 7 זהים בגודלם אך מונחים בצורה אחרת, ולכן כאשר נניח את הערוב תחומין בזוית שונה אנו יכולים להרויח את הזויות ואז במקום אורך של 2000 אמה יש לנו עוד 800 אמה ובנוגע למדת המרחק שמכפר חב"ד לאסף

הרופא זה משנה את כל תמונת המצב, גם לנמצאים בכפר חב"ד בבין השמשות שיכולים ללכת לצריפין ע"י הנחת הערוב ללא כל השש, וגם שם גופא אפשר ללכת למרחק יותר גדול, וכן גם לנמצאים באסף הרופא בכניסת השבת יכולים להגיע בכפר חב"ד עצמו עד מקום מרוחק יותר כפי שיבואר להלן.

מפה 7

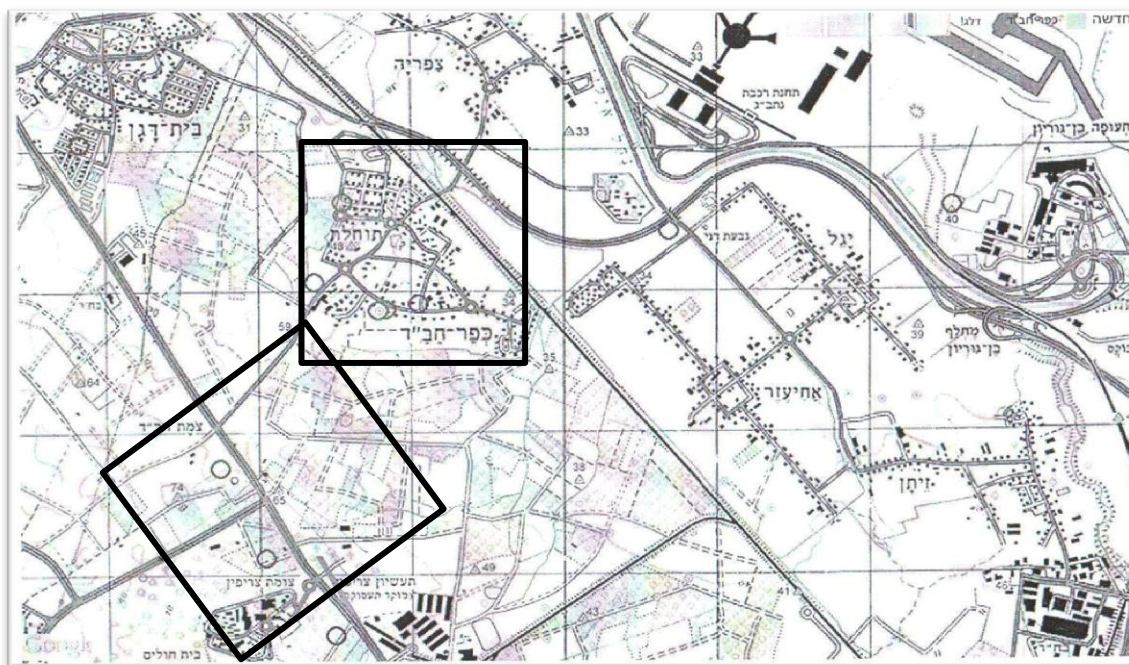
יב. חישוב הערוב למעשה

כאשר אנו מסתכלים על מפת כפר חב"ד אנו רואים כי בצד מערב גבול הערוב של הכפר נמצא בצד שמאל של כביש הכניסה לכפר חב"ד, והמשכו בבתים הנמצאים בשכונת לוי יצחק לכיוון הישוב בית דגן עד לסוף השכונה כולל חלק ההרחבה. הגבול הוא כזה שניתן לרבע את הצד המערבי לריבוע העולם. כמו כן, צד דרום, שזה ממעון העולים והמשכו לכיון מזרח עד השיכונים בבתים הקיצוניים לצד דרום, גם שם ניתן למשוך קו ישר כך שיש לנו נקודה פינתית בצלע מערבית דרומית. כאשר אנו מניחים את הערוב כך שהזווית יהיו לא בריבוע העולם אלא

כמו בציור (מכה 8) יש לנו עוד 800 אמה ללכת לכל כיוון, דהיינו מנקודת הערוב לכיוון כפר חב"ד וכן מנקודת הערוב לכיוון צריפין.

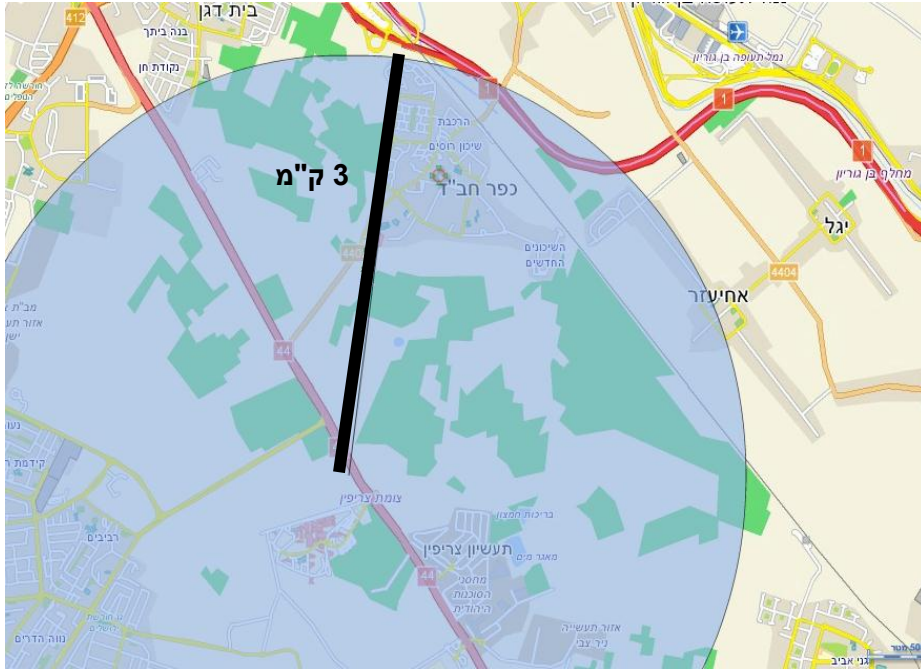
אם כן, כיום אנו סומכים על הערוב שאנו מניחים אותו ליד הכביש לראשון (גם אם נצא מתוך הנחה שהחשבון שעשינו אינו מדוייק ויש שם בסביבות(גבולי) 960 מטר). הנה אופן חישוב זה בוודאי יותר טוב שאם בשעת הנחת הערוב נתכוון לקנות שביתה בד' אמות באופן שנרויח את הזויות הרי השתכרנו מרחק רב, כפי שאנו רואים במכה מס' 8 שהשוהים בכפר חב"ד בבין השמשות יש להם את הריבוע של כפר חב"ד ואח"כ ע"י הנחת הערוב באמצע הריבוע שבין כפר חב"ד לאסף הרופא יוכלו להגיע לצריפין בריוח גדול יותר וכן למרחק גדול יותר בצריפין, מאשר במכה מספר 6, (ניתן לראות את ההבדל בין מכה 6 למכה 8) ולכאורה ע"י חישוב הזויות אנו מרויחים את השטח שלא נהי' בצמצום (ממש בקושי) גם ע"י הערוב.

מכה 8

ג. חישוב הערוב לנמצאים באסף הרופא בבין השמשות

מפה 9

במפה 9 ניתן לראות כי המרחק בין אסף הרופא לסוף כפר חב"ד הוא 3 ק"מ.

1. השוהים באסף הרופא בכניסת השבת הרי כל המקום עבורם כד' על ד' אמות ויכולים להלך בתוך כל השטח של אסף הרופא.
2. אולם אם רוצים ללכת לכפר חב"ד בשבת הם צריכים לעשות ערוב, וכאן מקום הנחת הערוב צריך להיות מונח במרחק של 2000 אמה מסוף הריבוע של צריפין, (במקום שונה מאילו אנו נמצאים בכפר חב"ד בבין השמשות) בנקודה מסויימת על כביש הכניסה לכפר כפי שרואים במפה 10 ו 12.
3. הנה המרחק בין צריפין לכפר חב"ד לאחר שנצרך גם את המחנה הנמצא ליד אסף הרופא, (וכאן המקום להעיר כי משרדים ומחסנים לא ניתן לצרף

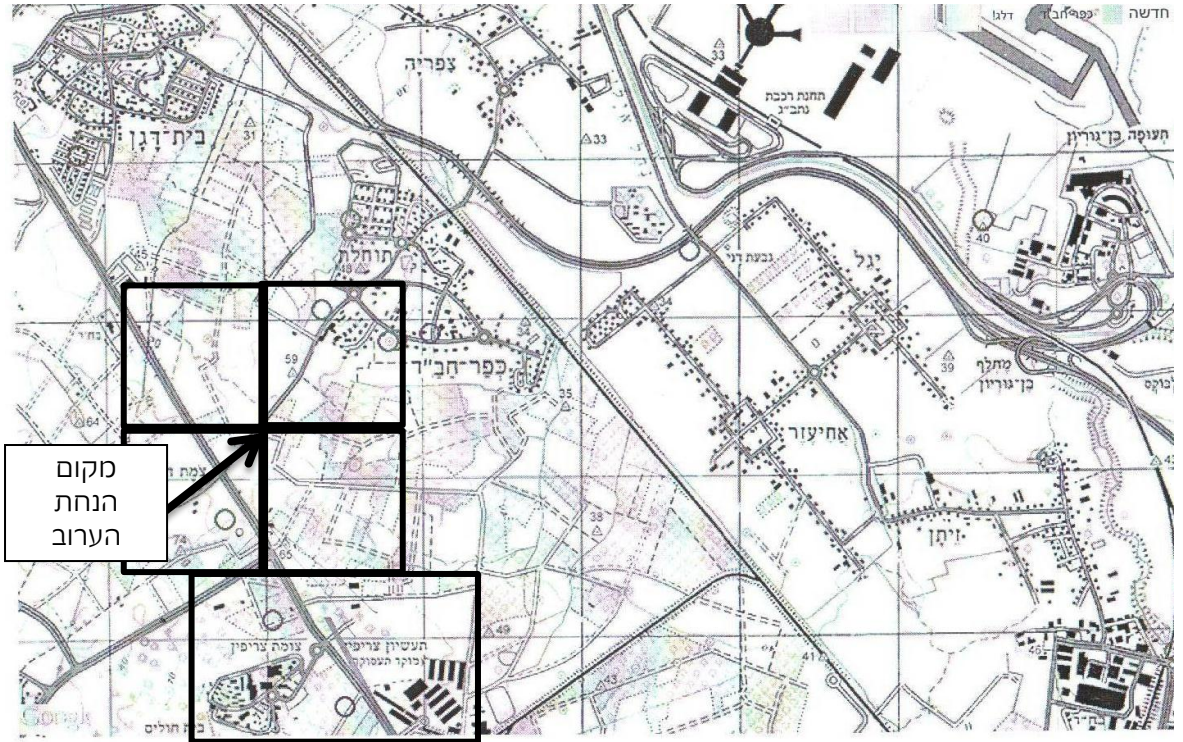
לעיר רק בתי מגורים או מקומות שלן בהם שומר אלא אם הם נמצאים בתוך הערוב המקיף את העיר בצורת הפתח וכד') עדיין אנו במרחק מהכפר של יותר מ-2000 אמה כך שכדי להגיע לכפר חב"ד בשבת צריך להניח ערוב.

4. אולם בשונה מהנמצאים בכפר בבין השמשות שכאשר הולכים לאסוף הרופא יכולים להגיע ע"י ערוב המונח באופן רגיל עד למיין ולבנין עליזה בגין ולא מעבר לכך, ואילו כפי שבאופן השני בהנחת הערוב אפשר להגיע למקום מרוחק יותר בצריפין, אולם לשהים בבין השמשות בצריפין והולכים בשבת לכפר חב"ד ע"י ערוב יוכלו להגיע רק לחלק הקדמי של הכפר וכדלהלן.

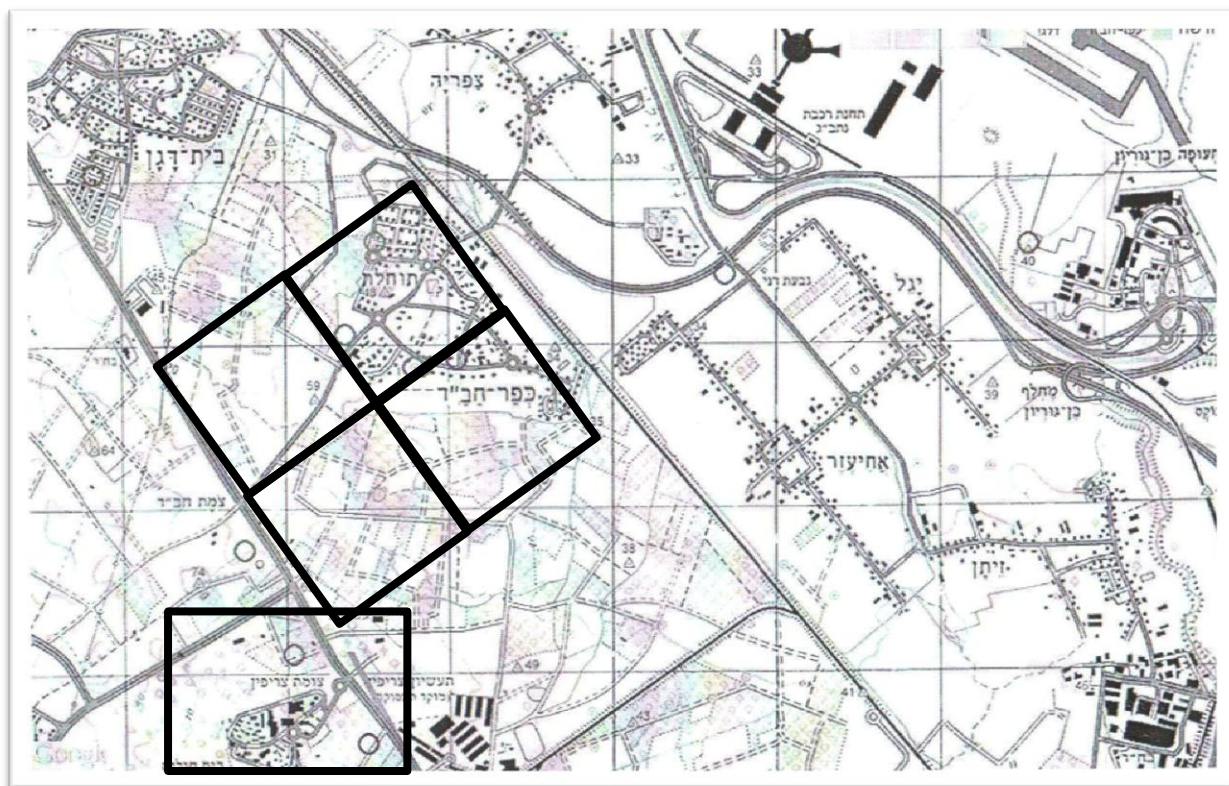
5. כאשר נמדוד 2000 אמה מסוף הריבוע של צריפין במפה 10 שלפנינו, כל ריבוע הוא ק"מ מרובע, והריבוע המסומן הוא פחות מזה. הנה מנקודת הערוב יש לנו 2000 אמה לכל צד, במפה מצויינים ה-2000 לכיון הכפר ואנו רואים שאפשר להיכנס לכפר, אבל רק לתחילתו של הכפר עד לאחרי הכיכר של בית הספר למלאכה מצד צפון, ומצד מזרח עד אחרי ביתו של הרב גנזבורג. (העיגול במפה מס' 10 בתוך הריבוע, האחד מסמן את ביתו של הרב גינזבורג והשני מסמן את בנין 770).

אם היינו יכולים לשים את העירוב בפרדס יותר מזרחה היו יכולים להיכנס עוד בתים מסויימים, אבל אז לא היינו יכולים ללכת על הכביש כיון שהוא הי' מחוץ לתחום.

מפה 10

אולם אם נעמיד את העירוב בצורה אלכסונית כפי שהסברנו לעיל הרי נרויח את הזווית, ראה מפה 11. (נקודת העירוב נמצאת במרכז הריבוע, שממנו ניתן ללכת לכל צד 2000 אמה, ובאלכסון 2800 אמה)

יש לנו עוד 1600 אמה ללכת (במקום 2000 לכל כיון 2800), כלומר מנקודת הערוב באמצע הריבוע במקום 2000 אמה יש לנו 2800 לצפון ולדרום לפי המפה.

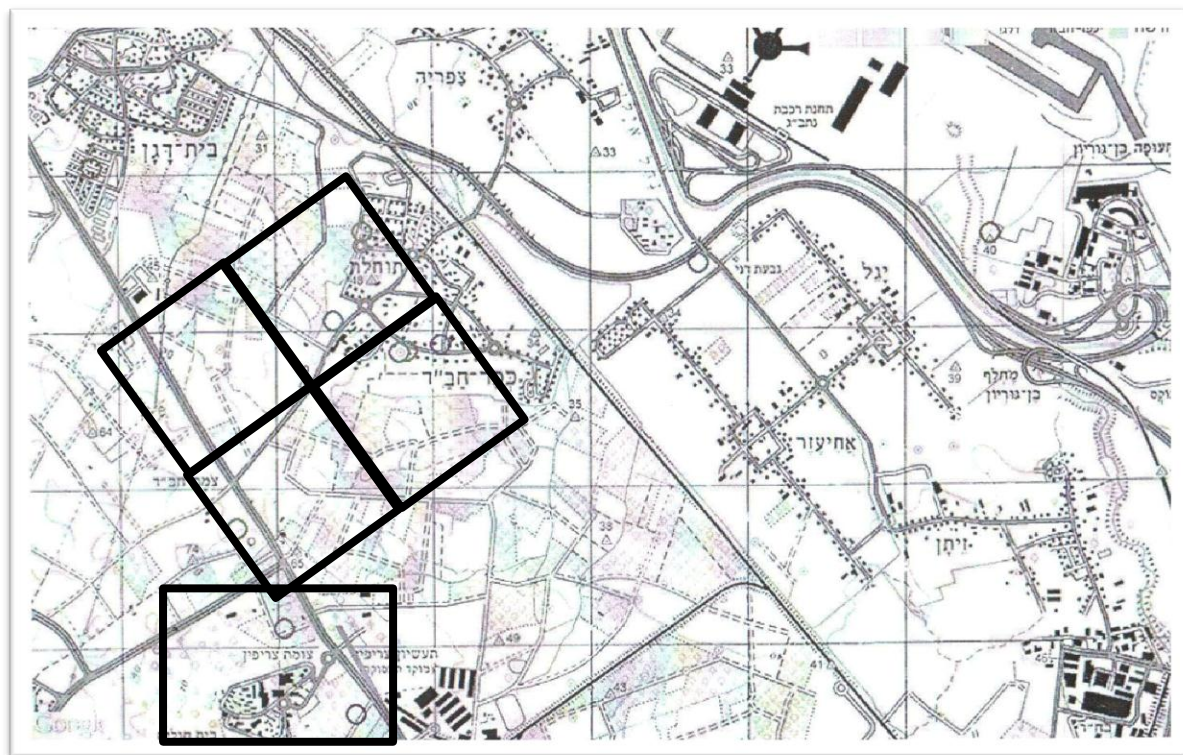
אולם כפי שאנו מבחינים במפה 11 הרי נקודת הערוב נמצאת בפרדס ולא בכביש, והבעיה המתעוררת היא הקושי להניח את הערוב בפרדס (לקבוע את הנקודה המדוייקת). אם נרצה להזיז את הריבוע של הערוב כדי להכניס את מקום העירוב לכביש הרי משתנים כל הצלעות, ואז אנו מפסידים חלק מהבתים של הכפר שהם יוצאים מהריבוע של העיר, ראה מפה 12.

בתמונה הבאה (מפה 12) נראה כי גם כאשר נקטין את הריבוע של צריפין עדיין אנו יכולים להניח את הערוב בצורה כזו שיהי' מונח על הכביש ויהי' אפשר ללכת לכפר חב"ד עד נקודה מסויימת.

ולכאורה בכל מצב שלא נעשה הרי המרחק מצריפין לכפר בקו אוירי הוא למעלה מ-3 ק"מ וממילא שכונת הרכבת, שכונת לוי יצחק וההרחבה החדשה וכן אזור השיכונים נמצאים מחוץ לריבוע, עבור הנמצאים בבין השמשות באסף הרופא, כן נראה לי לפי כל החישובים וצריך מדידה מאד מדוייקת לדעת עד איזה בית מותר ללכת כיון שהגבול הוא חד ולפעמים מותר להגיע עד אמצע הבית ואסור להמשיך אפי' בתוכו.

מפה 12

מפה 13 - לצורך מדידת המרחק מכפר חב"ד לכפר חב"ד ב'

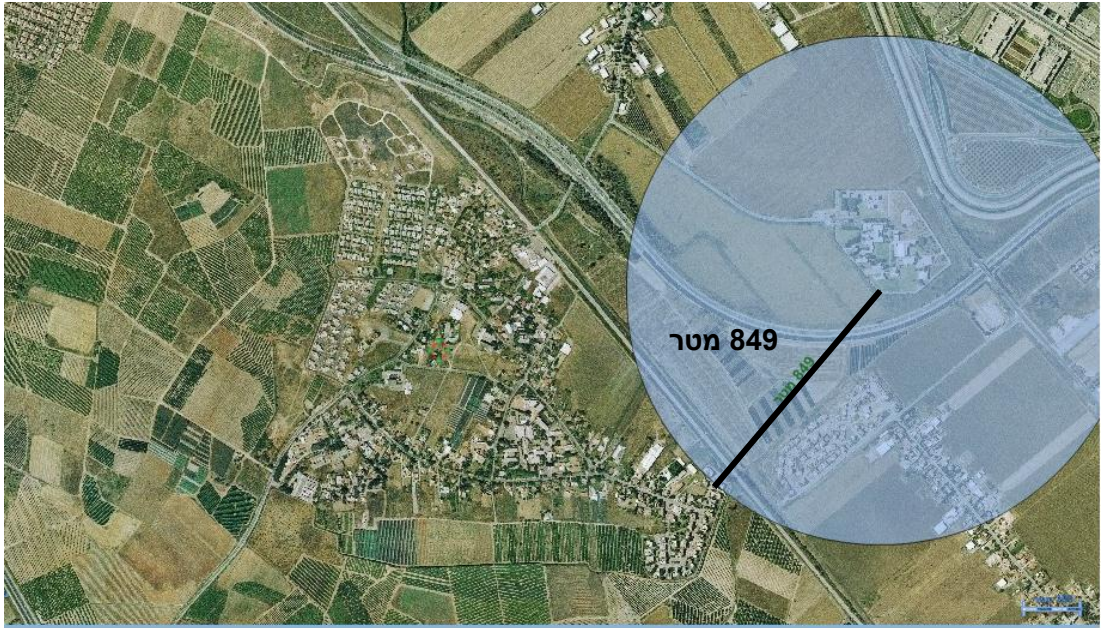

ד. הנחת ערוב לתושבי כפר חב"ד ב'

1. כאשר אנו מרבעים את כפר חב"ד כפי שזה נראה בתמונה נמצא כי כפר חב"ד ב' הוא בתוך 2000 אמה של כפר חב"ד א' כלפי החיצים ולכן לגרים בכפר חב"ד א' יש אפשרות ללכת ללא ערוב.
2. אולם הגרים בכפר חב"ד ב' ללא ערוב לא יוכלו כלל ללכת לכפר חב"ד מכיוון שגם כאשר נרבע את כפר חב"ד ב' 2000 אמה יסתיימו לפני הבתים בכפר חב"ד. אלא אם ילכו דרך הפרדס לכיוון השיכונים בלבד.
3. ולכן הרוצים ללכת מכפר חב"ד ב' לכפר חב"ד א' עליהם להניח ערוב באחד הבתים בכפר ואז יוכלו ללכת בכל הכפר בשבת.
4. וטעם הדבר הוא שכאשר מניחים ערוב בתוך עיר ובפרט המוקפת מחיצות נחשבת כל העיר כד' על ד' ואז יוכלו ללכת בכל הכפר אע"פ שזה יותר מומדת התחום של הערוב⁵³, ויהי' להם גם 2000 אמה לכל צד מכפר חב"ד, אבל לא יוכלו לצאת מכפר חב"ד ב' לשום צד חוץ מהצד של כפר חב"ד.
5. במסכה 14 אנו רואים כי מהקצה של כפר חב"ד ב' לשיכונים יש 850 מטר לפי המדידות גם אם נרבע את כפר חב"ד ב' לכל נקודה אחרת בכפר המרחק הוא בגבול הו' ק"מ, ולכן לכאורה נראה שראוי להניח את הערוב שלהם בשטח של השיכונים הפינה הצפונית מזרחית.

⁵³ שו"ע סימן ת"ח ס"ב (סימן זה לא נמצא בשו"ע הרב) ועיין בנתיבות השבת בפרק מ"ו הערה מ"ג מה שכתב בזה.

מפה 14

טו. כיצד מניחים הערוב

1. עיקר מצות הערוב הוא שיערב ברגליו דהיינו שהאדם ילך לפני כניסת השבת למקום שרוצה לקנות שביתה ואח"כ יחזור לביתו⁵⁴.
2. אם אינו רוצה לטרוח ללכת לשם ולקנות שביתה בבין השמשות יכול להניח ערוב ע"י ידי שילך הוא או שלוחו ויניח שם מזון כדי שתי סעודות **וגם יתכוון לקנות שביתה באותו מקום**⁵⁵ וע"י זה קובע את מקומו שם ומברך "אשר קידשנו... על מצוות ערוב" ואומר בדין יהא שרא לנא לילך ממקום זה אלפיים אמה לכל רוח.
3. וכפי שביארנו לעיל באותם מקומות שרוצה להרויח את הזויות צריך לחשוב שהד' אמות שיש לו ב⁵⁶ מקום ההוא הם לפי הכיוונים שמעוניין בהם (ואולי צריך לחשוב כפי שהם מתוארים או מחושבים במפה).
4. צריך להניח מזון שתי סעודות הם כששה ביצים בקליפתן (וכל ביצה כול 57 גרם שהם כ-342 סמ"ק משהו שגדול יותר מפחית קולה) לכל אחד ואחד שרוצה ללכת, וזה כאשר מניח מזון פת או תבשיל.
5. אם רוצה יכול להניח ליפתן (דבר שמטבילים בו את הפת כמו חומץ או קטשופ וכד') ובמשנה ברורה⁵⁷ הביא את הב"י שכתב בשם הגהות אשר"י עצה לערב בחומץ שבמעט חומץ סגי להרבה אנשים לטבל, אך מביא את הא"ר שלטבל שתי סעודות צריך רביעית חומץ א"כ צריך להניח רביעית חומץ לכל אדם שרוצה לצאת בערוב.

⁵⁴ שו"ע סימן ת"ט סעיף ז'

⁵⁵ לשון אדמוה"ז בשו"ע סימן ת"ח "ויתכוון לקנות שביתתו במקום עירובו" ולא כבשו"ע שכתב "וקבע שביתתו שם" ופירש המשנה ברורה היינו שהניחו לשם קניית שביתה.

⁵⁶ לא מצאתי היאך לחשוב בשעת עשיית הערוב שמעוניין ללכת באופן כזה ולא באופן אחר כדי שירוויח את הזויות.

⁵⁷ משנה ברורה סימן ת"ט ס"ק ל"ו.

6. יש להניח את הערוב במקום שהוא אח"כ יכול לאכול אותו, דהיינו אין להניחו על עץ או על עמוד שדינו רה"י כיון שהאדם עומד ברשות הרבים ולא יכול להביאו איליו⁵⁸.
7. ולכן לא רצוי להניח קופסת שימורים כי לא תהי' לו אפשרות לפתוח אותה, ובדיעבד אם האיסור הוא מדרבנן חל הערוב ואם האיסור דאורייתא לא חל הערוב חוץ מהניחו על גבי ירק או בראש קנה שיש חשש שיקטום אותם ולא מועיל הערוב גם בדיעבד⁵⁹.
8. לכתחילה ראוי להניחו במקום המשתמר⁶⁰.

⁵⁸ סימן ת"ט סעיף ב' וסעיף ג'.

⁵⁹ סימן ת"ט ס"ג.

⁶⁰ נתיבות שבת פרק מ"ז הערה נ"ב.

לזכות
אילן ואהובה האוזר
וילדיהם
גל, אלמוג, ויובל שיחי'
לאריכות ימים ושנים טובות
מתוך בריאות איתנה
אושר ועושר בגשמיות ורוחניות

לזכות הורי החתן
הרה"ח ר' חיים וזאגתו מרת דבורה לאה
ומשפחתם שיחיו
כרוס

לזכות אבי הכלה
הרה"ח ר' משה ניסן
ומשפחתו שיחיו
אזימאוו